O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2006-yil, 10-март • № 10 (3839)

ЎЗБЕКИСТОН ХОТИН-ҚИЗЛАРИГА БАЙРАМ ТАБРИГИ

Ассалому алайкум, муҳтарама онахонлар, қадрли опа-сингиллар, дилбар қизларим!

Она диёримиз узра баҳор нафаси кеза бошлаган мана шу ёруғ кунларда сиз, азизларни, бутун Ўзбекистон хотин-қизларини 8 март — меҳр-муҳаббат ва нафосат байрами билан самимий қутлаб, барчангизга ўзимнинг юксак ҳурмат-эҳтиромим ва эзгу тилакларимни изҳор этишдан бахтиёрман.

Биз бетакрор юртимиз, гўзал ўлкамиз, барчани ўзига мафтун этадиган фусункор табиатимизни аёлларимизга хос бўлган қалб саховати, ҳаё ва иффат, вафо ва садоқат туйғуси билан, сабр-бардош ва меҳр-мурувват фазилатлари билан узвий боғлиқ ҳолда, буларни Оллоҳнинг ўзи бизга берган тенгсиз ва хосиятли неъматлар деб тасаввур қилишимиз табиийдир, десак, айни ҳақиқатни айтган бўламиз.

Чиндан ҳам, Яратганнинг буюк ва беқиёс мўъжизаси бўлмиш аёл зотини таърифлаш ва мадҳ этиш учун ҳар қандай ёрқин тимсол ва ташбеҳлар камлик қилади.

Аёл деганда, кўз олдимизда авваламбор азиз ва мукаррам Она сиймоси намоён бўлади. Барчамизни юраги остида ўстириб дунёга келтирган, оқ ювиб, оқ тараб вояга етказган, ўзининг оқ сути, меҳр-муҳаббати билан қалбларимизга олижаноб инсоний туйғуларни сингдирган мунис оналаримизга ҳар қанча таъзим қилсак, уларни ҳар қанча улуғласак, арзийди, албатта.

Ҳозирги кунда ҳаётимизнинг қайси жабҳасини олмайлик — бу давлат ва жамият қурилиши ёки ишлаб чиқариш тармоқлари, илм-фан, маданият ва тиббиёт соҳаси бўладими, айниқса, фарзандларимизни баркамол инсонлар этиб тарбиялаш, миллий урф-одат ва қадриятларимизни сақлаш бўладими, оила, маҳалла ва меҳнат жамоаларида меҳр-оқибат, соғлом турмуш тарзи, ҳамжиҳатлик муҳитини мустаҳкамлаш бўладими — буларнинг барчасида сиз, муҳтарама опа-сингилларимизнинг қандай жон куйдириб, фидокорона хизмат қилаётганингизни халқимиз, жамоатчилигимиз яхши билади ва юксак қадрлайди.

Шу маънода, ҳеч шубҳасиз, азим пойтахтимиз Тошкент шаҳрининг бош майдонида қад кўтарган, ўзида бахтиёр она сиймосини мужассам этган янги, муаззам ёдгорлик мажмуига Мустақиллик ва эзгулик монументи деб ном берганимиз ҳам қалбимиз тўрида аёл зотига бўлган чуқур ҳурмат-эҳтиром, таъзим ва ташаккуримизнинг яна бир ёрқин ифодасидир.

Азиз опа-сингиллар!

Мамлакатимизда 2006 йилга "Ҳомийлар ва шифокорлар йили" деб ном беришимиз муносабати билан биз ўз олдимизга қўйган муҳим ва улкан вазифалар авваламбор халқимизнинг ҳаёт даражасини янги босқичга кўтариш, бунинг учун мавжуд барча салоҳият ва имкониятларни ишга солиш, бир ёқадан бош чиқариб, социал ва ижтимоий муаммоларни ечишга қаратилгани ҳаммамизга яхши аён, деб ўйлайман.

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз аёлларимизнинг жамиятимиздаги нуфузи ва мавқеини ошириш, оналик ва болаликни муҳофаза этиш, хотин-қизлар учун, айниқса қишлоқ жойларда янги-янги иш ўринлари яратиш, биринчи галда хонадон бекаларига дуч келадиган уй-жой ва коммунал хизматлари билан боғлиқ муаммоларни ҳал этиш бўйича яна кўп иш қилишимиз лозимлигини, бу борада заҳматкаш ва камтарин опа-сингилларимиз олдида қарздор эканимизни ҳам ўзимизга яхши тасаввур қиламиз.

Яқинда қабул қилинган шифокорлар ва ўқитувчилар меҳнатига ҳақ тўлаш тизимини такомиллаштиришга қаратилган қарорлар, тадбиркорлик, кичик бизнес ва фермерлик ҳаракатини, касаначилик фаолиятини ривожлантириш учун туғдириб берилаётган қулайлик ва имтиёзлар, ўйлайманки, ана шу йўлда янги амалий қадамлар бўлиб хизмат қилади.

Фурсатдан фойдаланиб, шуни таъкидламоқчиманки, биз бундан буён ҳам аёлларимизга муносиб турмуш шароити яратиб бериш, уларнинг ақл-заковати, қобилият ва истеъдодини рўёбга чиқариш, ҳаётдан рози бўлиб яшаши учун давлатимиз ва жамиятимизнинг бор куч ва имкониятларини сафарбар этамиз.

Қадрли опа-сингилларим!

Барчангизни гўзал айёмингиз билан яна бир бор чин қалбимдан муборакбод этаман.

Толеингиз баланд, ризқи насибангиз зиёда, гўзаллик ва меҳр-муҳаббат доим сизга ёр бўлсин!

Оилангизнинг бахту саодатини, фарзандларингизнинг камолини кўриш, ширин-шакар набираларнинг бешигини тебратиш ҳар бирингизга насиб этсин!

Хонадонларингиздан файзу барака аримасин!

Бахтимизга ҳамиша омон бўлинг, азизларим, меҳрибонларим!

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти

Муҳаммад АМИН (ЎзА) олган сурат.

МУКОФОТ МУБОРАК, АЗИЗ СИНГИЛЛАР

Кутлаймиз!

Мана, бир неча йилдирки, республикамизда истеъдодли ёшларни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, уларнинг миллий истиқлол ғояларини ҳамда маданий-маърифий қадриятларни ҳаётга татбиқ этишдаги самарали ва ибратли фаолиятларини рағбатлантириш, баркамол хотин-қизлар авлодини тарбиялаб вояга етказиш мақсадида бир қатор ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, ҳар йили 8 Март — меҳр-муҳаббат ва нафосат байрами арафасида Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорига мувофиқ, аъло хулқли, зукко, ўқишдаги муваффақиятлари, ташаббускорлиги ва ноёб истеъдодини намоён этиб, адабиёт, санъат, фан ва таълим соҳаларида алоҳида ютуқларга эришган ёш иқтидорли қизларга Зулфия номидаги Давлат мукофотини топшириш яхши анъана тусини олди.

Пойтахтимиздаги "Туркистон" саройида 7 март куни Халқаро хотин-қизлар кунига бағишлаб ўтказилган байрам тадбирида Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрининг вакиллари бўлмиш бир гуруҳ истеъдодли қизларга ана шу мукофот — совриндорлик ёрлиқлари ва нишонлар тантанали равишда топширилди. Тошкент педиатрия тиббиёт институтининг Нукус филиали талабаси Замира **Палуаниязова**, Андижон санъат коллежи талабаси Саидахон **Қулматова**, Бухоро санъат коллежи талабаси Моҳичеҳра **Шомуратова**, Жиззах давлат педагогика институти қошидаги ихтисослаштирилган мактаб ўқувчиси Дилфуза **Маҳкамова**, Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институтининг маънавият ва маърифат бўлими услубчиси Хуршида **Холиқова**, Навоий давлат педагогика институти талабаси Назокат **Муҳамедова**, Наманган вилояти Чортоқ педагогика коллежи талабаси Ҳулкар **Сулаймонова**, Самарқанд вилояти Булунғур туманидаги 36-мактаб ўқувчиси Шаҳноза **Очилова**, Гулистон санъат коллежи талабаси Хуршида **Турсунбоева**, Термиз шаҳридаги 2-мактаб ўқувчиси Эъти қодхон **Отақулова**, Тошкент вилояти Ўртачирчиқ туманидаги қишлоқ хўжалик касб-ҳунар коллежининг ўқув устаси Камола **Пардабоева**, Фарғона давлат университети талабаси Дилёра **Исмоилова**, Хоразм вилояти Янгиариқ туманидаги 11-ихтисослаштирилган мактаб ўқувчиси Ёрқиной **Эрназарова**, Тошкент давлат маданият институти талабаси Дилбар **Сиддиқова** ана шундай юксак мукофотга сазовор бўлдилар.

Истеъдодли ёш сингилларимизга ўқишда, ҳаётда ва ижодда янги зафарлар тилаймиз.

ТАФАККУР ДОВОНИ

"Исмлар осмондан энади...". Ҳар сафар Озод ака ҳақида ўйлаганда ушбу ҳикмат ёдга келаверади. Устоз бир умр озод фикр билан озод шахс сифатида яшади. Олимнинг ёзган асарлари, адабий-илмий мулоқотларда, ўзаро суҳбатларда айтган фикрлари шундай дейишга асос беради.

Озод Шарафиддинов муайян қолипга сиғмайдиган тарзда ўзига хос фикрлайдиган бутун шахс эди. Лекин бу дегани у жамиятнинг тутумларига риоя этмас эди, дегани эмас зинҳор. Аксинча, олимнинг ўзи "Довондаги ўйлар" китобида бундай ёзади: "Демократиянинг ҳудудлари, эркинликнинг чегараси бўладими-йўқми, билмайман, лекин шуни аниқ биламанки, демократик жамият дегани тизгинсиз, бошбошдоқ, зўравонлик жамияти эмас. Эркинликнинг моҳияти нима эканини икки минг йил аввал яшаб ўтган машҳур рим нотиғи Цицерон чиройли қилиб айтган экан: "Эркин бўлмоқ истагидаги ҳар қандай одам қонуннинг қули бўлмоғи керак".

Озод ака ҳароратли нотиқ эди. Домланинг аудиторияда, турли адабий йиғинларда сўзлаган нутқларини эшитган одам унинг сўзларига лоқайд муносабатда бўлиши мумкин эмас эди. Ҳақиқатни айтиш керак бўлганида, устоз ҳатто ўзига нисбатан ҳам шафқатсиз эди. "Эътиқодимни нега ўзгартирдим?" деган машҳур мақоласи бунинг ёрқин далилидир. Мақолада ғалати бир воқеа эсланади. Шўролар замони. Ёзувчилар уюшмасида катта йиғин бўлади. Йиғинда ёзувчи Борис Пастернакнинг "хиёнаткорона қилмиши" қораланиши керак. Энг ачинарлиси, йиғилганларнинг бирортаси Пастернакнинг бирорта ҳам асарини ўқимаган. Бироқ мажлис Пастернакни якдиллик билан қоралайди. Буни домла истеҳзо билан, ачиниш билан қуйидагича эслайди: "Ёзувчилар, яъни энг пешқадам, энг фикри

Устозлар сабоғи

очиқ, энг ҳақпарвар зиёлилар йиғинида бир одам топилмадики, "Эй биродарлар, асарини ҳеч қайсимиз ўқимаган бўлсак, гап нима тўғрисида бораётганидан бехабар бўлсак, ва, умуман, Пастернакнинг ўзини тузукроқ билмасак, унинг фикр-мулоҳазаларини эшитмаган бўлсак, қандай қилиб уни қоралашимиз мумкин? Бу виждонга, инсофга хилоф иш-ку!" деса... Ўшанда биз донолик билан эмас, жоҳиллик билан Пастернакнинг юзига тупурган эдик.. Аслида эса... Пастернакнинг эмас, ўзимизнинг башарамизга туфлаган эдик". Тан олиш керак, ўзгалар қатори ўзига нисбатан ҳам бу даражадаги ўткир танқидий фикрни айта олиш унча-мунча одамнинг қўлидан келавермайди. Қолаверса, устознинг бу хотирасида кейинги авлодлар учун ҳам ибратлар бор.

Озод акани билганлар якдил эътироф этганларидек, домла ҳақиқатпараст эди. Жаҳолатга, кўр-кўроналикка, адолатсизликка зинҳор рози бўлолмас эди. "Довондаги ўйлар" мақоласида айтилганидек, "одамлар адолат ва ҳақиқат устувор бўлган, зўравонлик қувиб чиқарилган, ўғриликка, порахўрликка, ватанфурушликка эҳтиёж қолдирилмаган, инсоф ва диёнат, муҳаббат ва мурувват байроғи мағрур ҳилпираб турадиган жамият қуриши мумкин ва зарур" деб биларди.

Домла деярли бутун умр Миллий университетда адабиётдан дарс берди. Ҳаётининг охирги йилларида публицистика, таржимонлик билан жиддий шуғулланди. "Жаҳон адабиёти" журналининг Озод Шарафиддинов бош муҳаррирлигида нашр этилган 100 сони олимнинг чинакам қаҳрамонона меҳнатига далил бўла олади. Журналнинг ҳар бир сонида жаҳон адабиётининг, адабиётшунослигининг, сиёсатшунослигининг сара намуналари чоп этилди. Энг эътиборлиси, уларнинг аксар қисми устоз Озод Шарафиддинов меҳнатининг маҳсули эди. Бу асарлар, шубҳасиз, беиз кетмади. Эркин фикрни, баркамол шахсни тарбиялаш ишига муайян таъсир кўрсата олди.

Озод аканинг сўнгги йиллардагина бажарган илмий-ижодий ишларини бутун бир жамоа ҳам уддалаши маҳол эди десак, муболаға бўлмас. Шундай ҳолда ҳам домла ўз ишларидан қаноатланиб қолмади. Мудом изланишда бўлди. Устоз буюк аждодлар ишидан фахрланиш билан чекланиш кифоя қилмайди, уларнинг илмдаги ютуқларини янгилари билан бойитиб бориш зарур, деб ҳисоблар эди. Бу жиҳатдан, унинг қуйидаги эътирофи диққатга сазовордир: "Ўтмишдаги шон-шуҳрат, муваффақият ва парвозлар яхши нарса, албатта! Аммо улар шунақа нарсаки, ҳар бир янги авлод бу шуҳратга шуҳрат қўшиб турмаса, эски ютуқлар қаторини янгилари билан бойитиб бормаса, миллатнинг қаноти қайрилиб, парвози сусайиб қолади".

Домла сўнгги китобини "Довондаги ўйлар" деб номлаган эди. Одатда, довонга чиққандан кейин қуйига тушилади. Лекин тақдир Озод Шарафиддиновни бу борада ҳам сийлади. У тафаккур довонининг юксак чўққисига кўтарила олди, асло қуйига тушмади. Ҳар бир фикрловчи одам бу довонга интилиши тайин. Демак, Озод Шарафиддиновнинг умри давом этаётир.

* * *

Яқинда Миллий университетимизда Ўзбекистон Қаҳрамони, таниқли адабиётшунос олим, профессор Озод Шарафиддинов таваллуд куни муносабати билан "Озод Шарафидинов сабоқлари" деб номланган адабий-илмий анжуман бўлиб ўтди. Анжуманни кириш сўзи билан очган Миллий университет ректори профессор Равшан Ашуров Озод Шарафиддиновнинг университет олдидаги, Ватан ва миллат олдидаги хизматлари нечоғли улкан эканини таъкидлади. Олимнинг ибратли ҳаёт йўли ҳақида сўзлади.

Анжуманда мамлакатимизнинг етук олимлари, шоир ва адиблари, олимнинг оила аъзолари, дўстлари иштирок этди. Уларнинг барчаси Озод Шарафиддиновнинг олим ва одам сифатидаги фазилатларини эслади. Жумладан, **адабиётшунос олим, профессор Умарали Норматов** бундай деди:

— Озод аканинг ярим асрлик фаолиятининг асосий қисми Ўзбекистон Миллий университетида ўтди. Чинакам истеъдод соҳиби, шахси бутун бу улуғ сиймонинг ижодий жасорати туфайли Миллий университет мамлакатимизда жамоатчилик тан олган адабий-танқидий марказлардан бирига айланди. Устоз бу масканда ўзига хос мактаб яратди.

Давоми тўртинчи бетда.

ТАНИШ ЧЕҲРАЛАР

Юз-кўзидан нафосат ва назокат ёғилиб турувчи, ниҳоятда сокин, юмшоқ сўзлашиш услуби ҳар қандай дилни ром этгувчи бу аёлнинг чеҳраси, шубҳасиз, юртимизнинг энг олис бурчакларида яшовчиларга ҳам таниш ва қадрдон.

Зеро, ҳеч ким бу аёлни Насиба Усмонова демайди, балки оддийгина қилиб, «Ие, бу ўзимизнинг ўша Гулнор-ку», дейди.

Ҳақиқатан ҳам, 1977 йили, Театр ва рассомлик санъати институтини битириши арафасида, Насиба Усмонова ижро этган «Қутлуғ қон» видеофилмидаги Гулнор образи унга росмана шуҳрат келтирди. Ҳатто актёрликка кирганидан хафа бўлиб юрган онаси қизини Гулнор образида кўриб фахрланди.

Н.Усмонова кейинчалик «Нодирабегим» спектаклида Нодира, «Бўри уяси» филмида Азиза, «Севгимни қидириб» филмида Насиба ролларини ижро этиб, мухлислар орттирди. Институтни битиргач, дастлаб «Илҳом» ижодкор ёшлар клубида референт бўлиб фаолият бошлади. Кейин республика Актёрлар уюшмаси директори, Миллий ва ижтимоий барқарорлик жамғармаси раис муовини лавозимларида фаолият олиб борди. 1996 йилдан буён эса «Олтин мерос» халқаро хайрия жамғармасида ижрочи директор сифатида ишлаб келмоқда.

Бугунги кунда «Мерос ва ёшлар» клуби фаолияти ҳақида эшитмаган, «Санамлар сарвари», «Ўтмишдан садолар» телекўрсатувларидан баҳраманд бўлмаган мухлис кам топилса керак. Н.Усмонова машҳур санъат, маданият ва фан намояндалари тўғрисидаги кўплаб ҳужжатли филмлар муаллифи. Шунингдек, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги билан ҳамкорликда ўтказилаётган республика кўрик-танловларини ўтказишда ҳам фаол қатнашиб келмоқда.

Насиба Усмонова фақат яхши ижодкор ва фаол жамоатчигина эмас, оила бекаси, меҳрибон она сифатида ҳам кўпчиликнинг меҳрини қозонган бахтли аёлларимиздан биридир.

Г.ФАЙЗИЕВА

ТАНЛОВ ЯКУНЛАНДИ

Гўзал баҳор фасли табиат билан бирга, қишда мудрабгина турган одамлар қалбини ҳам уйғотиб юборди. Юртимизда тадбирлар, танловлар, байрам дастурлари кенг миқёсда ўтказилмоқда. Яқинда якунланган ёш ижрочиларнинг «Санъат ғунчалари» танлови ана шундай тадбирлардан бири бўлди.

Танлов ҳақида Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси раиси, композитор Рустам Абдуллаев шундай деди:

— Хабарингиз бор, мазкур танловимиз ўн йилдан буён давом этиб келади. Шуниси қувонарлики, йилдан-йилга танловда қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритаётган истеъдодлар сони ортиб бормоқда. Бу йил қатнашчиларимиз сони саксонга яқинлашди.

Асосий лауреатларимиз Успенский ва Глиэр номидаги лицейлар ҳамда Ҳамза номидаги мусиқа коллежи ўқувчиларидир. Афсуски, вилоятлардан келган ўқувчиларнинг кўпчилигида маҳорат бобида бироз оқсаш кўзга ташланди. Шунга қарамай, бухоролик Анжелла Рамеева, Шоҳида Тўраева, Тошкент вилоятидан Вадим Бородин, нукуслик Зинел Заитов, наманганлик Муқаддас Рустамова каби созандаларнинг юқори натижалари бизни хурсанд қилди.

Танлов натижалари вилоятлардаги ёш истеъдодларга эътиборни кучайтиришимиз лозимлигини кўрсатди. Эҳтимол, жойларга пойтахтлик тажрибали педагогларни юбориб, «мастер-класс» дарсларини ўтишни йўлга қўйишимиз керакдир.

Бу йилги танловнинг ўзига хос томони шундаки, унда зарбли ва пуфлаб чалинувчи асбоблар ижрочилари ҳам қатнашдилар. Демак, иштирокчилар доираси кенгайди.

Кези келганда танловни ўтказишда яқиндан ёрдам берган «Соғлом авлод учун» халқаро хайрия жамғармасига алоҳида миннатдорлик билдирмоқчиман. Муҳими, биз асосий мақсадимизга — ёш истеъдодларни кашф этишга эришдик.

Ҳайъат хулосасига кўра, фортепиано бўйича Комрон Отажонов ва Юлия Шек, скрипкада Нилуфар Муҳиддинова, виолончелда Аҳмад Азизов Гран-прига сазовор бўлдилар. С.Абдуғаффорова, Ш.Аҳмеджонова, А.Рустамов (фортепиано), Юнус Ражабий, Ж.Саидкаримов, З.Зоитов (виолончел), Б.Муҳаммаджонов (скрипка) биринчи ўринни эгалладилар.

Зилола АЛИЕВА

«КУРАШ — МИЛЛАТ ҒУРУРИ» танловига марҳамат

Кўпминг йиллик тарихга эга бўлган ўзбек кураши бугунги кунда жаҳонни забт этди. Истиқлол йилларида давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг раҳнамолигида бу қадим спорт тури қисқа муддат ичида дунёнинг беш қитъасини қамраб олишга улгурди. Бугун дунёнинг 80га яқин давлатларида кураш федерациялари фаолият кўрсатаётгани — ўзбек курашининг нуфузи йилдан-йилга ортиб бораётганидан далолатдир. Дунё ҳамжамияти тобора довруғ қозонаётган ўзбек курашининг Олимпиада ўйинлари дастуридан жой олишига катта умид ва ишонч билан қарамоқда.

Ўзбек курашини жаҳонда ва мамлакатимизда янада кенгроқ тарғиб-ташвиқ қилиш мақсадида Ўзбекистон Кураш Федерацияси ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси махсус танлов эълон қилади.

Танлов шартлари:

Ўзбек курашининг шонли тарихи, маънавий-маърифий аҳамияти, етти иқлимни забт этган чапдаст полвонларимиз ибрати, мустақиллик йилларида миллий қадриятларимизнинг улуғланишига бағишланган, бадиий жиҳатдан юксак савияда ёзилган насрий (роман, қисса, ҳикоя), публицистик (эссе, очерк, мақола) ҳамда шеърий (достон, шеър, бағишлов) асарлар қабул қилинади.

Мазкур асарлар ўзбек, рус ёки инглиз тилларида республикамиз оммавий ахборот воситаларида танлов учун махсус ташкил этилган «Кураш — миллат ғурури» рукнида эълон қилинган бўлиши шарт.

Танловни ўтказиш тартиби:

Танловга тақдим этилган ижодий ишлар нуфузли ҳайъат томонидан кўриб чиқилади ва баҳоланади. Ғолибларни аниқлашда мавзунинг долзарблиги, асарнинг мазмун-моҳияти, ижтимоий аҳамияти, профессионал маҳорат асосий мезонлар ҳисобланади.

Ғолибларга

энг яхши насрий асар учун:
1 —ўрин — 300 000 (уч юз минг) сўм;
2 — ўрин — 200 000 (икки юз минг) сўм;
3 — ўрин — 100 000 (юз минг) сўм;

Энг яхши публицистик асар учун
1 — ўрин — 300 000 (уч юз минг) сўм;
2 — ўрин — 200 000 (икки юз минг) сўм;
3 — ўрин — 100 000 (юз минг) сўм;

Энг яхши шеърий асар учун
1 — ўрин — 300 000 (уч юз минг) сўм;
2 — ўрин — 200 000 (икки юз минг) сўм;
3 — ўрин — 100 000 (юз минг) сўм пул мукофоти.

Бундан ташқари ғолибларга яна учта рағбатлантирувчи мукофот ҳам берилади.

Ғолиблар 2006 йилнинг 6 сентябр — (Кураш халқаро ассоциацияси ташкил топган ва ўзбек кураши халқаро спорт тури сифатида жаҳон майдонига чиққан) куни эълон қилинади.

Ижодий ишлар «Кураш — миллат ғурури» танловига деган қайд билан жорий йилнинг 10 мартидан 20 августига қадар Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига (Жавоҳарлаъл Неру кўчаси, 1-уй) тақдим этилади.

Ташкилий қўмита

Жамол КАМОЛ,
Ўзбекистон халқ шоири

ҲИНД ДИЁРИДА ИЖОДИЙ МУЛОҚОТЛАР

Шу йил 14 феврал куни Ҳиндистон пойтахти Деҳли шаҳрида Осиё ва Африка мамлакатлари ёзувчиларининг навбатдаги халқаро конференцияси тантанали йўсинда очилди. Конференция икки қитъа ижодкорларининг бундан эллик йил олдин Индонезиянинг Бандунг шаҳрида ўтказилган илк анжуманини эслаш билан бошланди. Ҳиндистон республикаси Маданий алоқалар Кенгашининг таклифи билан мен ҳам ана шу йиғинда иштирок этдим. Дунёнинг йигирма тўрт мамлакатидан келган адиблар, фахрий меҳмонлар ўтганлар хотирасини ёдга олишди, шеърлар ўқилди, маданий, адабий алоқалар хусусида самимий, ҳаяжонли нутқлар сўзланди.

Эртаси куни Деҳлидан бир юз йигирма километр йироқда жойлашган гўзал Нимрана оромгоҳида кенгаш ўз ишини давом эттирди. Мавзу — адабий мерос, адабий ҳамкорлик ҳамда адабиётнинг ҳозирги аҳволига доир мулоҳаза ва муҳокамалар.

Сўз навбати менга етганда, табиийки, маданий алоқаларимизнинг олис, тарихий илдизлари ҳақида гапирдим. Бундан қарийб минг йил муқаддам бизнинг буюк ватандошимиз Абу Райҳон Беруний Ҳиндистонга сафар қилиб, санскрит тилини ўрганиб, «Ҳиндистон» деган китоб ёзган. 1035 йилда ёзиб тугатилган бу қомусий асарда қадимий Ҳиндистонга доир бор маълумотлар жамланган. Мамлакат тарихи, жуғрофияси, табиати, халқининг маданияти, санъати, илму фани, диний эътиқоди, урф-одатлари, анъаналари, хуллас, барча жиҳатлар қаламга олинган бу китоб ҳанузгача дунё тарихчилари учун нодир, ноёб манба ҳисобланади...

Бундан қарийб етти аср муқаддам Ҳиндистоннинг Патёли шаҳрида туғилган Амир Хусравнинг отаси бизнинг шаҳрисабзлик бўлган. Шоир Деҳлида яшаб, шу ерда вафот этди. Ундан тўрт девонга жамланган ғазал ва мухаммаслар, «Хамса»га жамланган гўзал достонлар мерос бўлиб қолди. Унинг урду тилида битилган ғазалларини Ҳиндистонда ҳалигача севиб куйлашади. Бунга ўзим гувоҳ бўлдим.

Кейин шоҳ ва шоир Мирзо Бобурни эсладим. Бобур ҳинд халқининг севимли ҳукмдорига айланди. У бирлашган Ҳиндистон давлатига асос солди. Ҳамиша она юртини соғиниб яшади, ўзбек тилида ўлмас ғазал ва рубоийлар ва бетакрор «Бобурнома» асарини яратди. Бу китоб Турон ва Ҳиндистон тарихини ўрганувчилар учун бебаҳо хазина. Мен Бобур рубоийларидан ўқиб, инглизчага таржима қилиб, изоҳлаб бердим. Анжуман аҳли катта қизиқиш, завқу-шавқ билан қарши олишди. Сўнг «Шоири абу маоний» деб шуҳрат қозонган Мирзо Абдуқодир Бедилни эсга олдим. Отаси туркий барлос уруғидан бўлган Бедил Ҳиндистоннинг Азимобод (ҳозирги Патна) шаҳрида туғилиб, етмиш етти ёшида Деҳлида вафот этган. Унинг «Ирфон», «Тури маърифат», «Тилсими ҳайрат», «Муҳити аъзам», «Чор унсур» асарлари, рубоий ва ғазаллари халқларимиз томонидан асрлар давомида севиб мутолаа этилган. Бизнинг ватанимизда бедилхонлик урф бўлган. Ўз асарларини кўпроқ урду тилида яратган мирзо Ғолибни таъриф, тавсиф этишга ҳожат йўқ. Уни Ҳиндистонда яхши билишади. Хуллас, муштарак тарихий, маданий илдизларимиз ҳақида ҳар қанча гапирса оз.

Халқимизни ҳинд адабиёти намуналари билан таништириш борасида анча-мунча ишлар амалга оширилганлиги эътиборга лойиқдир. Робиндранат Тагор асарлари ўзбекчага ўгирилиб, саккиз жилдда нашр этилди. Шунингдек, Прем Чанд, Чаттападхая, Кришан Чандр, Амрита Притам, Хўжа Аҳмад Аббос, Мулк Раж Ананд асарлари таржима этилиб, китобхонларга тақдим этилди. Аммо, афсуски, биз бугунги ҳинд адабиётидан деярли бехабармиз. Адабий алоқаларимизни ривожлантириш зарур ва бу — давр тақозоси... Бу мулоҳазалар ҳозир бўлганларга манзур бўлди, Маданий алоқалар кенгаши раиси, доктор Варма уларни, айниқса, қизғин қўллаб-қувватлади.

Анжуман қатнашчиларига ҳар кеча чиройли концертлар қўйиб беришди. Сеҳрли наволар, гўзал рақслар юракларда нақшланиб қолди. Мен дунёнинг турли ўлкаларидан келган кўплаб адиблар билан танишиб, суҳбатлашдим. Яхши дўстлар орттирдим. Атоқли ҳинд шоири Гулзор, покистонлик адиба Фарёл Али Гавҳар, бангладешлик Қайсар Ҳақ, бутанлик Сонам Кинга, суданлик Абдулмажид Ҳаж ал-Амин, япониялик Казико Ширайши, сомалилик Нуриддин Фараҳ, мисрлик Навал ал-Саадавий, инглиз адибаси Линдсей Колен, америкалик Чарлз Ларсон билан суҳбатларимиз мароқли кечди. Деҳлида машҳур Нилуфар маъбадини, Ҳиндистон дарвозасини зиёрат қилдик, талабалар билан учрашдик. Бедил боғига бориб, шоир мақбараси пойида дуойи фотиҳа ўқидик.

Ҳиндистонга илк бор 1994 йилда борганман. Ундан бери жамият ҳаётида жиддий, хайрли ўзгаришлар юз берганига шоҳид бўлдим. Халқнинг турмуш даражаси анча ўсиб, ривожланибди. Пойтахт Деҳли атрофида баланд кўприклар билан туташган, кенг ҳалқа йўллар барпо этилибди. Метро тармоқлари кенгайибди.

Сўнгги оқшом машҳур Шератон-Морая меҳмонхонасининг «Бухоро» ресторанида овқатланиб, йўлга чиқдим. Мезбонлар иззат-эҳтиром ила кузатиб қўйишди. Ҳинд диёрида бир ҳафта давомида кечган ижодий мулоқот ва сайру саёҳатлар таассуротлари қалбимда ўчмас хотирот бўлиб қолди.

Эътироф

Ёдингизда бўлса, чорак аср муқаддам суратга олинган “Москва кўз ёшларга ишонмайди” филми қаҳрамонларидан бирининг “Шундай вақт келадики, фақат телевидениегина қолади, радио ва оммавий нашрлар ўз-ўзидан майдондан чиқиб кетади”, дея ишонч билан айтган башорати асоссиз бўлиб чиқди. Аксинча, телевидение билан бирга радио ҳам ривожланиб кетди. Жумладан, бугун радиоканалларни ўсмирлар, ўрта ёшдагилар, айниқса, уй бекалари иштиёқ билан тинглашмоқда. Эндигина бир ёшини қаршилаётган ЗАМИН-FM радиоси фаолияти фикримизга далил бўла олади.

ЎРГАНИЛМАГАН КИТОБ

ёхуд яшил хазина сирлари

Атоқли биолог олим, Беруний мукофоти соҳиби Қаҳҳор Ҳожиматов билан суҳбат

МУХБИР: — Ҳурматли Қаҳҳор ака, тибетликлар доривор гиёҳлар оламини ўрганилмаган китоб дейишаркан. Сиз она табиатимиз шайдосигина эмас, шифобахш гиёҳлар сирини ўрганиш ва илмий тадқиқотлар натижасини эл соғлиги ва халқ хўжалиги эҳтиёжларига муттасил жорий этиб келаётган биолог олим сифатида айтингчи, она табиат инсон организми учун зарур бўлган барча тиббий неъматларни беришга қодирми?

Қаҳҳор ҲОЖИМАТОВ: — Она табиат фақат инсон ҳаёти ва унинг саломатлиги учун зарур бўлган неъматларнинггина эмас, балки барча мавжудотларнинг ҳам тириклик манбаидир. Эътибор беринг: бутун курраи замин бағрида 400 мингдан зиёд ўсимлик турлари учрайди. Шунинг 20 мингдан ортиғи Ҳамдўстлик мамлакатларида, 4500 дан кўпроғи эса Ўзбекистонимизда ўсади.

Она сайёрамизнинг мана шу наботот олами фотосинтез (ёруғлик таъсирида органик моддаларнинг ҳосил бўлиши) натижасида ҳар сонияда 10 минг тонна яшил бойликлар яратади. Бу — ўсимликлар дунёси Ердаги ҳаётнинг мувозанат занжирида шундай муҳим бир ҳалқаки, Оллоҳ яратган бу табиий лаборатория қанчадан-қанча органик моддалар ҳамда уларнинг турли бирикмаларини синтез қилади. Биологик жиҳатдан фаол бўлган бу моддалар асрлар мобайнида инсон ва жамики тирикликнинг ҳаётини таъмин этиб келаётир.

Инсон табиатнинг ана шу бебаҳо неъматларини топтамасдан, уларнинг сирини ва “тили”ни билиб фойдаланса, бу жабҳада ҳақиқий илм билан қуролланса, ўзидан олдин ўтган аждодларнинг амалий ва ҳаётий тажрибаларига таяниб иш кўрса, жуда кўп муаммоларнинг ечимига йўл топиши, минглаб хасталикларнинг олдини олиши, шифо топиши, бинобарин, ўзининг ва авлодларининг сиҳат-саломатлиги учун мустаҳкам асос яратиш имконига эга бўлади.

Биз учун шу чоққача ўрганилмаган китоб бўлиб келаётган бу яшил хазина аслида Оллоҳ таолонинг улуғ қудрати билан, унинг инсон учун аталган буюк меҳр-муҳаббати тимсоли сифатида яратилгандир.

М: — Мозийнинг шаҳодат беришича, халқ табобати беш минг йиллик тарихга эга. Замонавий тиббиёт эса бор-йўғи бир ярим аср умр кўрди. Лекин шунга қарамай, замонавий тиббиётнинг ривожи, айниқса, жарроҳлик амалиётидаги ютуқлар ва ирсият механизмини тадқиқ этишдаги натижалар халқ табобатининг сояда қолишига сабаб бўлмадими?

Қ.Ҳ: — Янги тарихий манбаларга кўра, энг қадимги одамлар Ер юзасида икки млн. йилча аввал яшаган. Африка, Евроосиё ва Ўрта ер денгизи атрофлари инсон аждодларининг илк бешиги сифатида тилга олинмоқда. Сўнгра одамлар аста-секинлик билан бошқа қитъа ва минтақаларга ҳам тарқаган. Айни чоғда 1974 йилда Эфиопиядан топилган инсон скелетига асосланиб, одамнинг пайдо бўлиш тарихи уч млн. йилдан ортиқ эканлиги ҳам айтилмоқда. Албатта, наботот олами бундан бир неча миллион йиллар бурун пайдо бўлган. Неча миллион йиллар мобайнида бу турфа олам шаклланиб, кўпайиб борган ҳамда турли экологик муҳитларда ўсишга мослашган.

Одамзод ҳам Ерда бино бўлган илк даврлардан бошлаб то ҳанузгача ўзи яшайдиган муҳит таъсирига мослаша бориб, табиатнинг турфа инжиқликларига бардош бериш йўлларини кашф этди. Ўзи учун қулай шароитлар яратишнинг ҳадисини олди. Инсон табиат яратган шарт-шароитлар, турфа бойликлар ва ноз-неъматлардан ўз эҳтиёжи йўлида фойдаланишни ўрганиб бориши жараёнида неча минг-минг йиллар мобайнида биз бугун халқ табобати деб атаётган, аслида она табиатнинг ўзидан ўрганилган ва тажриба натижасида такомилга етган муолажа йўллари вужудга келган.

Абу Али ибн Синодек буюк алломалар, улуғ табобат намояндалари яратган илмий манбалар замонавий тиббиётнинг ибтидосидир, десак асло муболаға бўлмайди. Бу борада муайян фарқ шундаки, қадимги табобат намояндалари, халқ табиблари инсон аъзои баданидаги хасталикларни табиий малҳамлар билан даволар экан, уларни турфа гиёҳлардан ва бошқа табиий неъматлардан олган бўлса, замонавий тиббиёт пойдеворини қўяётган олимлар эса ана шу шифобахш моддаларни сунъий йўл билан саноат усулида олиш механизмларини кашф этдилар. Оддий мисол: халқ табиблари иситмани туширувчи аспирин таркибига кирувчи салицил кислотасини теракнинг пўстлоғидан олишган. Немис олимлари терак пўстлоғидаги ана шу шифобахш моддани кимёвий синтез усулида саноат миқёсида исталган миқдорда олиш йўлини яратганидан сўнг фармакология

фани тез суръатлар билан ўса бошлади ва бошқа зарурий моддалар ҳам кимёвий синтез усулида олина бошланди. Бу усулнинг ҳаддан зиёд даражада оммалашиб кетишига фақат саломатликни сақлаш эҳтиёжларигина эмас, айни чоқда тиббий препаратларни кўпайтириб сотишдан кўриладиган даромад ҳам ҳал қилувчи рол ўйнаганини айтишимиз керак. Аммо уларнинг инсон танасида қолдирадиган асоратлари етарли даражада ўрганилган деб бўлмайди.

Дори-дармонларга баҳо беришда бир жиҳатни эътиборга олиш зарур бўлади. Сиз табиий асал билан сунъий асални яхши фарқлашингиз мумкин. Масалан, табиий асал — асаларилар гул ва шифобахш неъматлардан йиғган нектардан ҳосил бўлса, сунъий асал эса асаларига шакарнинг сувини ичиришдан ҳосил бўлади. Ҳар иккала ҳолда ҳам асал пайдо бўлади. Бири табиий, иккинчиси эса — сунъий. Бугунги кундаги тажрибаларга асосланиб бемалол айтиш мумкинки, табиий асални истеъмол қилганда инсон организмида мутлақо асорат қолмайди. Бироқ сунъий асал эса тез бадга уради ва ундан нохуш асоратлар ҳам қолади.

Кимёвий синтез ёки табиий равишда олинадиган доривор моддалар ҳақида ҳам шундай фикрни билдириш мумкин. Табиий усулда олинган малҳамлар ўзидан ёмон асорат қолдирмайди. Шунинг учун ҳам бугун дунёнинг жуда кўплаб мамлакатларида амалий тиббиётда ишлатиладиган дориларни табиий усулда тайёрлаш урф бўлиб бораётир.

М: — Ҳозир Хитойда шифобахш гиёҳлардан тайёрланган дорилар Ғарб бозорини эгалламоқда. Бутан ва Вьетнам, Ҳиндистон ва ҳатто айрим Африка мамлакатлари ҳам бу борада катта тараққиётга эришган. Бизнинг ноёб табиатимиз бу жиҳатдан қандай имкониятга эга?

Қ.Ҳ: — Бу мамлакатларда шифобахш гиёҳлардан тайёрланаётган дори-дармонлар нафақат Ғарбга кенг ёйилмоқда, айни чоқда, Осиё ва Ўрта ер денгизи мамлакатлари бозорини ҳам эгаллаб олмоқда. Бунга асосий сабаб, бундай дори-дармонларнинг беззарарлиги ва табиатан инсон организмидаги моддаларга ўзаро яқин ва мослиги туфайлидир.

Бизнинг мамлакатимизда ҳам табиий хом ашёлардан дори-дармонлар тайёрлаш ва ишлаб чиқаришни саноат миқёсида йўлга қўйиш учун жуда катта имкониятлар мавжуд. Ҳозир Ўзбекистоннинг наботот оламида 1150 турга яқин дори-дармонлик хусусиятига эга бўлган шифобахш неъматлар ўсаётган бўлса, уларнинг 700 туридан халқ табобатида фойдаланилади. Илмий тиббиёт эса унинг атиги 115 туридан фойдаланмоқда холос.

Ўзбекистонда доривор ўсимликлар асосан, тоғ ва тоғолди минтақалари, адир ва яйловларда ўсади. Шифобахш гиёҳлардан доривор моддалар тайёрлаш учун хом ашё заҳираларимиз ҳам етарли. Барча минтақалар, айниқса, тоғли зоналар турли гиёҳларга бой. Шунинг учун ҳам республика Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасидан доривор, озиқ-овқат ва техник ўсимликлар хом ашёларини териш ҳамда тайёрлаш учун рухсат олишга буюртмалар йил сайин кўпаймоқда.

Бизга маълумки, ўсимликларнинг шифобахшлик қуввати уларда тўпланган биологик жиҳатдан фаол моддаларнинг миқдор ва сифатига ҳар жиҳатдан боғлиқ. Аслида табиатда гул ва япроғи, илдизи ёки танасида бундай моддаларни сақламаган бирор-бир ўсимлик йўқ. Демак, она табиатимизда ўсаётган барча гиёҳлар, ўсимлик турлари дори-дармонлик қувватига эга. Фақат бизнинг вазифамиз наботот оламидаги бундай қимматбаҳо хомашё манбаи асосида самарадорлиги юқори ва кучли таъсир қувватига эга, айни чоқда, инсон соғлиғи учун безарар ва шифоли дори-дармонларни яратиб, халқимиз соғлиги йўлида хизмат қилдиришдан иборатдир.

М: — Бутанда доривор гиёҳларни жуда кўплаб миқдорда етиштириш эвазига соғлиқни сақлаш тизимини бепул қилишга эришилган экан. Қандай реал ҳисоб-китоблар асосида бунга эришилган деб ҳисоблайсиз?

Қ.Ҳ: — Бу мамлакатда фармакологиянинг янги йўналиши — асосан шифобахш гиёҳлардан дори тайёрлаш саноати кенг тараққий этган. Шифобахш ўсимликлар ва бошқа табиий неъматлардан таъсир қуввати кучли ва юқори сифатли дори-дармонлар ишлаб чиқаришнинг бутун бир тизими йўлга қўйилган. Уларни жаҳон бозорига чиқариш катта самара бермоқда ва бундан келаётган сармоя соғлиқни сағлаш тизимининг бепул бўлишини таъминламоқда. Аслида бундай имкониятлар ҳар бир мамлакатда мавжуд деб ўйлайман.

Юртбошимиз Ўзбекистонни хомашё етказиб берувчи республикадан ўзи етиштирган неъматларини қайта ишлаб, ундан харидоргир маҳсулот тайёрлаб сотувчи ривожланган мамлакатга айлантириш йўлида кўп саъй-ҳаракат кўрсатмоқда. Бу жабҳадаги амалий ишлар, хусусан, тўқимачилик саноатини равнақ топтириш йўлидаги ишлардан кўпчиликнинг хабари бор. Лекин амалий тиббиётимизда шифобахш гиёҳлардан олинадиган дориворлардан фойдаланиш кўлами ҳали “тетапоя” тарзда бўлганлиги соҳани кўнгилдагидек ривожлантиришга йўл бермаяпти. Юртимиз табиатининг буюк инъоми бўлмиш шифобахш неъматлар ҳам бетакрор миллий бойликларимиздан бири сифатида ўз қадрини топиши ва у, энг аввало, халқимиз саломатлигини сақлаш мақсадларига хизмат қилмоғи зарур. Агар фармакологиянинг айнан шу соҳасини ривожлантиришга ҳукумат кўламида катта эътибор қаратилса, биз нафақат ўз халқимиз соғлиги учун, айнан чоқда, экспорт ва мамлакат хазинасини бойитиш учун ҳам бундай шифобахш доривор моддаларни тайёрлаш имконига эга бўламиз.

Иккинчидан, доривор моддалар тайёрлаш саноатимиз ривож топса, ҳар йили хориждан валютага келаётган қиммат дори-дармонларни камайтириш ҳисобига ҳам миллий бойликларимизни тежашимиз мумкин бўларди.

М: — Гиёҳлардан табиий йўл билан олинадиган шифобахш моддаларни саноат усулида тайёрлаш бўйича бизда қандай тажрибалар бор? Умуман, ўзбек пахтаси, ўзбек қовуни, ўзбек кураши каби ўзбек фармацевтикаси деган иборанинг ҳам урф бўлишига ишонасизми?

Қ.Ҳ: — Фақат инсонгина эмас, барча мавжудоту наботот олами асрлар оша ўзининг ҳаёт ва экологик муҳитига мослашган бўлади. Шунинг учун ҳам буюк ҳаким, тиббиёт илмининг асосчиси Абу Али ибн Сино «Беморни бирор хасталикдан даволамоқчи бўлсангиз, унинг малҳам-дорисини оёғи остидан ёки ён атрофидан изланг» деб ёзганлар. Табиий ҳолда ўсадиган шифобахш неъматларни ҳам инсон ўз табиатидан излаши мақсадга мувофиқ.

Мустақилликка эришганимиздан сўнг дори-дармонларни табиий хомашё манбаларимиз асосида ишлаб чиқариш борасида ҳам муайян қадамлар қўйилди. Айрим давлат корхоналари ва хусусий фирмалар фармацевтиканинг шу соҳасини ривожлантиришга эътибор бера бошладилар. Масалан, турли шамоллаш хасталикларини даволашда юқори самара бераётган «Ринза», шунингдек, Ўзбекистон РФА «Ботаника» илмий ишлаб чиқариш марказининг мен раҳбарлик қилаётган Эфирмойли доривор ва бўёқли ўсимликлар лабораторияси тадқиқотлари асосида сариқ (гепатит) ҳамда жигар церрозини даволашда қўл келадиган «Сафро ҳайдовчи Ҳожиматов йиғмаси», қанд касалликларини даволаш учун «Қаҳҳорин», ўт-тош касалликларига шифо бўлувчи «Мўъжиза», ошқозон-ичак тизимидаги яллиғланиш, гастрит яраларини даволаш учун «Ошқозон чойи», руҳиятни кўтарувчи «Яхши кайфият» каби шифобахш фиточойлар яратилиб, дорихоналарга чиқарилмоқда.

Мустақиллик берган имкониятлардан фойдаланиб, миллий фармацевтикамизни ҳам жадаллик билан ривожлантириб, жаҳон бозорида ўз ўрнимизни топишимиз керак.

Айни пайтда бу соҳадаги хорижий тажрибаларга ҳам эътибор қаратиш зарур бўлади. Масалан, Вьетнамда ҳукумат доривор ўсимликлар етиштиришни ривожлантириш учун соҳага чет эл сармоясини жалб этган. Ана шу сармоянинг муайян қисми фермерларга экишдан олдин, қолгани етиштирилган маҳсулот қабул қилиб олингач тўланади. Худди пахтачилик ва ғаллачилик билан шуғулланётган фермерларни ҳукуматимиз банклар орқали кредитлар билан таъминлагани сингари. Ўйлайманки, бу тажриба бизнинг фермерларимиз учун ҳам қўл келиши мумкин.

Ўзбекистон флорасида биргина зиравор ўсимликларнинг 300 дан ортиқ турлари мавжуд бўлиб, улар турли экологик муҳит ва минтақаларда ўсади. Баъзи турлари экинга айлантирилган, шахсий томорқаларда, фермер хўжаликларида ўстирилмоқда. Масалан, пиёз, саримсоқ, шивит, райҳон, тоғрайҳон, кийикўт, алкорут, зира, қоракан, тотум, аччиқ бодом, чаканда, чойўт, арча, жўка ва бошқалар. Сурхондарё вилоятида тропик ўсимликлардан долчин, мускат ёнғоғи, қорамурч, лавр ва бошқа шифобахш ўсимликларни кенг кўламда оммалаштириш учун барча шароитлар бор.

М: — Баъзи гиёҳларни ёмон кўз ва ҳар хил инсу жинларни қайтаради, деб тумор қилиб тақиб юриш одатлари учрайди. Бу шунчаки бир бидъатми ёки унинг замирида бирор сир борми?

Қ.Ҳ: — Ўсимликларнинг аксариятида фитоницидлик хусусияти мавжуд. Бу жиҳатдан исириққа тенг келадигани йўқ. Айрим турдаги ёввойи қалампирлар, мисвок ва бошқа ўсимлик неъматлари ҳам зарарсизлантирувчи таъсирга эга. Бошқа барча ўсимликларнинг карбонат ангидридни ютиб, ўзидан тоза кислород чиқариши, атрофни мусаффо ва хушбўй ҳидларга тўлдиришининг ўзи мўъжиза эмасми? Эҳтимол шу сабабларга кўра ҳам одамлар уларни ҳар хил инсу жин, ёмон кўзлардан сақлайди, деб тумор қилиб тақиб юришлари урф бўлгандир. Шундай тиканли ўсимлик турлари борки, қараганда кўзга тақалгандай бўлиб кўринади. Демак, турли фитоницидлик хусусиятларига эга гиёҳларни, “кўз тикан”ларнинг урф бўлиши бежиз эмас.

Қушлар ҳаётига эътибор беринг: улар кўпайиш олдидан ин қуради ва унга тухум ташлайди. Ўша инларни кузатсангиз бир хил хас-чўплардан эмас, камида 8-15 турдаги ўсимликларнинг майда шох-шаббасидан ҳосил бўлгани эътиборингизни тортади. Кўзга кўринмас табиий қувват — антисептик, антибактериал ва фитоницидлик таъсирга эга бўлган, ўзидан ҳар хил ҳидлар чиқарадиган бу гиёҳлар қуш полопонларининг соғлом ўсиши учун зарур. Энди ўйлаб кўринг: қуш билганини инсон ҳам билса, оддий турмуш тарзида ундан фойдаланса, бунинг бидъатга ҳеч бир алоқаси йўқ, деб ўйлайман.

Юртимизда ўсаётган барча гиёҳларнинг дори-дармонлик хусусиятларини билиш, экиб кўпайтириш, бунда уларнинг уруғи, пиёзи, илдиз ва илдизпояси ҳамда туганакларидан фойдаланиш, етилиш даврларини, ишлатиш усуллари ва меъёрларини эгаллаш, бизнингча, ҳар бир кишининг маданий даражасини белгиловчи омиллардан бирига айланмоғи зарур. Чунки у ҳаммамиз учун, авлодларимиз сиҳатлиги ва баркамоллиги учун зарур бўлган ўзига хос мактабдирки, она табиатдан ўрганиш, ана шу доно мактабнинг толиби бўлиш ҳар бир фарзанд учун зарур бўлган улуғ фазилатдир.

Она табиатимиз бағрида табиий ҳолда ўсувчи гиёҳларгина эмас, томорқаларда етиштирилувчи ўсимликлар, донғи етти иқлимга кетган мева-чеваларимиз таркиби ҳам дори-дармон, шифоли моддаларга бойдир. Барча сабзавот-полиз экинлари, ҳар хил кўкатлар, зираворлар, турфа мевалар, чиройи кўзни қувонтирувчи хушбўй гулларимиз таркибидаги шифобахш моддалари жиҳатидан саломатлик учун кони фойдадир. Ўлкамиз мана шундай тенгсиз яшил хазинага макон эканлиги билан ҳар қанча ифтихор этсак арзийди.

Суҳбатдош
М.АБДУЛЛАЕВ

Она сайёра — қўриқхона

САМИМИЯТ — ИЖОДНИНГ ЖОН ТОМИРИ

Менимча, бу радиоканалнинг ўзига хослиги унинг тажрибали салафларидан фарқли ўлароқ, бугунги замонавий омманинг эҳтиёжини аниқ ҳис этаётганида бўлса керак. Баъзи бир истисно ҳолатларни (шева сўзлар) ҳисобга олмаганда, ушбу радио эшиттиришларида, бошловчиларининг нутқида ғашга тегадиган ҳолатлар деярли учрамайди. Бу радионинг жозибаси ҳақида гапирганда, албатта, эфирга узатилаётган дастурларнинг ранг-баранглигини таъкидлаш жоиз. “Уч юз атиргул” дастури орқали таниқли актриса Зулхумор Мўминованинг қадрдон овози Аёл киши ҳар қандай вазиятда ҳам юрагини бой бермаслиги, Аёл учун энг катта бойлик унинг қалби эканлигини яна бир бор исботлагандек бўлади. Шунингдек, бошловчи ва муаллиф Абдукарим Мирзаев (“Ўтган кунлар” ва “Денгизни соғинган одам”), Равшан Ҳакимов (“Юлдузли оқшом”), “Ишқ гирдоби” дастури муаллифи Дилфуза Каримова ва Шавкат Каримовлар ҳамда Хайрулло Йўлдошев, Турсуной Олимовалар турли эшиттиришлар орқали радио бошловчиликдаги ижодий салоҳиятларини намоён этиб келяптилар.

— Ўтган йилнинг март ойида фаолиятимизни бошлаган бўлсак-да, ишга 2004 йилнинг сентябридан киришган эдик,— дейди бош муҳаррир Ойбек Алиев. — Бу давр орасида нотиқлик санъатидан махсус ўқитувчи ёрдамида сабоқ олдик. Чунки бизда тингловчи кайфияти биринчи ўринда туради. Шу орқалигина юракка етиб бориш мумкин. Бизнинг барча ҳаракатларимиз умумий муваффақият йўлида бирлашган. Ягона мақсад шу. Албатта, мана шундай жамоага муносиб бўлиш керак. Сўзни суъистеъмол қилмаслик лозим. Чунки сўзнинг ўз сеҳри, жозибаси, қудрати бор. Радио бошловчиси ўзининг маданиятсизлиги билан тингловчининг ғашига тегишга ҳаққи йўқ. Бу ўринда ўзбек тили мезонларига қатъий риоя қилиш ниҳоятда зарур. Бунинг учун албатта бадиий адабиётни ўқиш шарт.

Ойбек Алиевнинг ижодхонаси жойлашган иккинчи қаватдан пастга тушар эканман, девордаги болакайларнинг суратлари диққатимни беихтиёр тортди. Расмларни синчиклаб кузатиб шуни билдимки, уларда ижодий ходимларнинг болаликлари акс этган экан. Бунда ҳам бир сир бўлса керак, дея ўзимча ўйлай бошладим... Албатта, болалик бўлажак шахс истиқболи учун пойдевор вазифасини ўташ билан бирга, инсоннинг энг беғубор, туйғулари ҳали бу оламнинг манфаатларию ғала-ғовурлари билан кирланиб улгурмаган фасли. Шунинг учун ҳар бир ходим зина поғоналарини биттадан босиб, юқорига томон кўтариларкан, суратлардаги ўз нигоҳига кўзи тушиб, маълум бир лаҳзалар эвазига бўлса-да турмуш икир-чикирлари гирдобидан қутулганча, озод инсон, мустақил шахс сифатида микрофон рўпарасига ўтиради. Самимият эса ижоднинг уриб турган юрагидир. Буюк театр ислоҳотчиси Станиславский театр гардеробдан бошланади деганидек, менимча, ЗАМИН-FMда ҳам иш мана шу болалик суратларидан бошланса керак. Буларнинг бари Ойбек ака айтганидек ижодий муҳитнинг руҳига кира олиш учун йўл.

Истаймизки, мана шу самимият бир ёшни қаршилаган ЗАМИН-FMни ҳеч қачон тарк этмасин.

И.АБДУРАЗЗОҚОВА

Доимий ҳамроҳ

ҚАРЗДОРЛИК ҲИССИ

«Шу ёруғ дунёда яшаётган одамнинг қуёшдан нур, дарёдан сув, гулдан ранг қарзи бор...»

Қарши педагогика коллежида кўп йиллардан буён муаллималик қилиб келаётган Бўритош Носированинг «Яхшилик каъбаси» рисоласидаги мазкур сатрлар ўқувчи кўнглини бир қўзғатиб олади. У ҳар кун нафас олаётган ҳавоси, ичаётган суви, кўраётган манзараларининг катта саодат эканини яна бир карра ҳис этади.

Рисоладаги Устоз Ғафур Ғулом ҳақидаги «Ўзбекистон юраги», истеъдодли олим Ғайбулло ас-Салом хотирасини эслаб ёзган «Устози аввал», қаҳрамон шоиримиз Абдулла Орипов билан суҳбатлари ва бошқа мақолаларда муаллиф ўзимиз ўқиган, билган, таниган шахсларни бошқача бир нигоҳ — муаллима аёл нигоҳи билан қайта кашф этади.

«Рашида опа бизга бола деб эмас, дўст деб қарарди», «Мусиқа кўнгилни поклайди», «Аёл бўлиш катта санъат»... Китобга кирган турли мақолалардан олинган бу фикрлар муаллиф қаламга олган кишилар, воқеаларга жуда жиддий қараганлигини кўрсатади.

Бўритош Носирова бутун вужуди билан, қалби билан муаллима. У ўз соҳасидан узоқлашиб кетолмайди. «Огоҳлик — давр талаби», «Тарбия бу — нажот», «Умид остонаси» каби мақолаларда биз ўқитувчининг жонсарак, куюнчак қалбини ҳис этамиз.

«Яхшилик каъбаси»даги турли мавзудаги мақолаларни муаллифнинг одамларга бўлган меҳри бирлаштириб туради. Бўритош Носирова китобчани Қаршининг 2700 йиллик тўйига бағишлаган. Шу эл учун фидойилик билан меҳнат қилиб келаётган зиёли аёлнинг ҳақиқатан самимий туҳфаси бу.

Қ.РАҲИМБОЕВА

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги республика Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар илмий-методик маркази Ўзбекистон Бадиий академияси, халқаро «Олтин мерос», республика Оқсоқоллар Кенгаши ва «Маҳалла» хайрия жамғармалари ҳамда Тошкент фото уйи ҳамкорлигида «Ҳомийлар ва шифокорлар йили»га бағишлаб

**2006 йил
14 — 18 март кунлари**

«ҲАВАСКОР ФОТОСУРАТЧИЛАРНИНГ РЕСПУБЛИКА КЎРГАЗМАСИ»ни

ўтказади.

Кўргазма 14 март куни соат 15.00да Тошкент фото уйида очилади.

Манзил: Тошкент шаҳри, Йўлдош Охунбобоев кўчаси, 4-уй. Метронинг «Амир Темур хиёбони» бекати.

Ташкилий қўмита

Абдураззоқ ҚЎШША

СЕНИ ТАНИДИМ: ҚИЁФАСИЗ ОДАМ

УМР МАНЗАРАЛАРИ

* * *

Эй, лоқайд одам,
Юз ўгираётир сендан ҳатто
Дўзах ҳам.

* * *

Бардошлиман тошдек.
Бироқ ёмон бўлади,
Кўчсам!

* * *

Рақсга тушаётган қиз,
Кўрдим вақтнинг суратин
Бармоқларинг жилвасида.

* * *

Қайтмадими жангдан
Ботир ўғлонинг,
Мажнунтол?

* * *

Умр — юрак қони-ла
Тошга битилган
Хотир!

* * *

Ёлғон
Энг зўр
Тақинчоқ бўлди

* * *

Ҳавас қилдим сенга,
Астойдил йиғлаётган
Булут!

* * *

Яна бир мисол
Архаик сўзга:
Лафз.

* * *

Борар сарғайиб,
Кундан кун
Ҳижрон.

* * *

Узоқ кутдим, Лайлатулқадр!
Шодман бу кун
Кута билганимдан.

* * *

Эй, панжара!
Тутолмайсан,
Эркнинг аччиқ бўйларини.

* * *

Ғунча-ку сўнса,
Табиат иши.
Умид-чи?!

* * *

Яшагинг келар баъзан,
Бу оламда яшаётганлигингни
Унутиб.

* * *

Кеча ҳам сутдай оппоқ,
Зулмат қўйнидаман
Гуё бир умр.

* * *

Зирқираяпти елкам.
Кўтара олмасам керак,
Бу сафар осмонни.

* * *

Кўрмаяпсанми, эрияпти
Кафтимда ҳатто қор.
«Кечирдим» десанг-чи?!

* * *

Кўзимни чирт юмдим.
Барибир кўрдим
Қайғунинг қора рангини.

* * *

Ҳажрда зор ўлганлар кўп,
Висолга зор бўлганлар кўп.
Зорман, кўнглим билган инсонга.

* * *

Афсус келмас қўлимдан
Ўлдириб яшаш,
Ғурурни

* * *

Элас-элас кўринар
Митти юлдуз.
Умидларим сингари.

* * *

Сени танидим:
Қиёфасиз
Одам.

* * *

Лаънатлар бўлсин пулга!
Пулсиз ўтган
Кунга ҳам!

* * *

Нажот истаяпман дунёдан
Қўлларим кўтариб кўкка.
Қуриётган дарахт шохлари каби!

* * *

Қулатманглар пахса деворни.
Унда изи бор
Отам бармоқларининг.

* * *

Ёлғиз қолганимда
Қўмсай бошлайман
Яна ёлғизликни.

* * *

Чоҳга тушган Алпомишман.
Қутқарсанг-чи,
Бойчибор!

* * *

Хўмрайган шаҳарга
Хўмрайиб боқаман,
Мен ҳам.

* * *

Тинглаяпман дунёни,
Англаяпман дунёни,
Шу сукутда.

* * *

Эслатар қора кунларни
Кундан-кун оқараётган
Сочлар.

Севиб дилни бериб қўйдим

Ахтамкул КАРИМ

ЎРТАЙДУР

Аё эй гул, нечук булбул навоси
дилни ўртайдур,
Анинг гулзор аро кибру ҳавоси
дилни ўртайдур.

Ҳамма гул ихтиёрида,
учар гуллар диёрида,
Шукур қилмай яна нозу адоси
дилни ўртайдур.

Қалам қон йиғлагай ҳар тун,
фиғонимдан қизаргай кун,
Бўлибман ҳажрида Мажнун,
жафоси дилни ўртайдур.

Кўтар бошингни, мажнунтол,
нечун қаддингни қилдинг дол?
Мени девона қилган хол,
қароси дилни ўртайдур.

Мусича қанча беозор,
унинг ҳам ёри — жуфти бор,
Чекар оҳ баъзида зор-зор,
нидоси дилни ўртайдур.

Бу кўнглимни узолмайман,
тилаб кўнглин ололмайман,
Кўзига тик қаролмайман
жазоси дилни ўртайдур.

Етар Ахтамқули бас қил,
бориб булбул билан дарс қил,
Сабоқ ол, ёрга сўнг арз қил,
ибоси дилни ўртайдур.

ЎРГАТ

Гул ишқида ёнган булбул,
Сен менга ёнишни ўргат.
Тилларингдан айланайин,
Энг ширин хонишни ўргат.

Эй сен боғнинг ҳукмдори,
Ошиқ дилларнинг сардори,
Менга фақат битта гулнинг
Кўнглини олишни ўргат.

Наво қилдинг гулни қучиб,
Гулдан-гулга бординг учиб,
Белларидан олай қучиб,
Унга ёлворишни ўргат.

Сочига боғлаб жонимни,
Хина қилдим дил қонимни,
Судраб-судраб ўлдирмоқчи,
Ўлмай соғ қолишни ўргат.

Қачон чиқар менинг гулим,
Дарддан тўлиб кетди дилим,
Устозим бўлгин, булбулим,
Энг дардли нолишни ўргат.

— Ким бўлди деб Ахтамқули,
Лол қолса кўпларнинг тили,
Ғўзалардан узр сўраб,
Тошканга боришни ўргат.

* * *

Мени юз минг балоларга
гирифтор айласанг айла,
Алам қуй тўлдириб косамга,
бемор айласанг айла.

Сенинг бир боқишинг жонимга
ўт қўйди, куйиб кетдим,
Тамом бўлган юракдан доира ё тор
айласанг айла.

Ололмай бўсалар киприкларинг
бирла яноғингдан,
Нетай девонаи ишқман,
мени хор айласанг айла.

Агар ўлдирса шу мастона кўзлар
ўлдириб қўйсин,
Висолинг телбасига қанча озор
айласанг айла.

Етиб келдим бу гулзоринга,
гулларнинг ҳисоби йўқ,
Бу гуллар сизга, бегим, деб,
харидор айласанг айла.

Зимистонларда қолган хаста дил
Ахтамқулийдирман,
Қучоғимдан олиб қорларни
гулзор айласанг айла.

ЛОЛ ҚИЛДИ

Устоз Иброҳим Сафаровга

Очилган қип-қизил гуллар мени
ҳайрону лол қилди,
Илм даргоҳида устоз ҳисобсиз
гулниҳол қилди.

Бу гулзордан муҳаббат дарсини
олган йигит-қизлар,
Ватан тупроқларин гулларга
буркашни хаёл қилди.

Куюнчак болариларга менинг
дил ҳайратим ошди,
Улар гул лабларидан сўришиб,
бизларга бол қилди.

Урилди гул иси бир зумда
олисдан димоғимга,
Бу хизматларни беминнат эгиб турган
шамол қилди.

Аё устоз, бу даргоҳ олдидан ҳар тонг
саҳар ўтсам,
Қизил гуллар қизариб юзлари менга
савол қилди.

Баҳордай тез келиб кетган
ўшал кунларни эслайман,
Бу даргоҳ қанчалар мендек фақирни
баркамол қилди.

Нечун Ахтамқули гулларга бунча
маҳлиё бўлдинг,
Севиб дилни бериб қўйдим,
уни бир гул увол қилди.

Эссе

Раҳмон ҚЎЧҚОР

ҚАРЗ БЕРИЛГАН НУР

Устоз Озод Шарафиддиновнинг ёрқин хотирасига бағишлайман.

Мен бу маҳзун қиссани қачон ўқимай, ҳар сафар Омон Матжоннинг «Чарли Чаплинни эслаб» шеъридаги мисралар ёдимга келаверади:

Чарли Чаплин ўлди.
Хаёл экрани
Бехос қора тортди. Мусиқа тинди.
Қарз берилган нурни олиб кетдилар —
Тунлари Чаплинсиз яшаймиз энди.

Француз адиби Антуан де Сент-Экзюперининг машҳур қиссаси қаҳрамони — Кичкина шаҳзода ҳам оламга қарз берилган нур тимсолидир. Унинг бутун сурати ва сийратидан мана шу нур балқиб туради. Етти сайёрадаги адашган кимсаларга, Ердаги жамики мавжудотга мана шу нурни ҳадя этмоқни, оламда Эзгулик аталмиш туйғу ҳукмрон бўлишини орзу қилганди у. Афсуски, одамлар қалби — уларнинг сайёраларида «баобаб дарахти» — ноинсоний ҳислар урчиб-ғовлаб кетган экан.

Бир одам дунёга ўзини якка ҳукмдор санаб, қироликни даъво қилса, бошқаси шуҳратпарастлик касалига йўлиққан. Пияниста туну кун ичиб юрганидан гўё уялиб, бу қилмишини унутиш учун яна ичса, бошқа бир кимса ҳеч кимга фойдаси тегмайдиган ёстиқдай-ёстиқдай бемаъни китоблар ёзиб умрини совуради. Буларнинг яшаш фалсафасини тинглаб аввал ҳайрон бўлган, моҳиятни англагач эса, рўйи рост аччиқланган Кичкина шаҳзода ўзини «жиддий иш» — самолёт созлаш билан банд эканини рўкач қилган учувчига безовта кўнглини тўкиб солади:

«Мен бир сайёрани биламан, у ерда юзи бўзарган бир жаноб яшайди. У умрида бирор марта гул ҳидлаб кўрмаган, бирор марта юлдузларга тикилмаган. У ҳеч қачон бировни севган эмас, умрида бирон-бир юмушни ҳам бажарган эмас. У фақат бир иш билан — рақамларни бир-бирига уриштириш билан овора. Эрта-ю кеч худди сенга ўхшаб яккаш: «Мен жиддий одамман! Мен жиддий одамман!», деб такрорлагани-такрорлаган.. Аслида у одам эмас!»

Дарҳақиқат, «жиддий одам» қиёфасини юзга тортиб, инсоний ҳисларни унутган, топтаган, ҳатто бундай ҳислар устидан куладиган одамлар орамизда озмунчами?

Адибнинг ўз асари тўғрисидаги ушбу гапи бизни чуқурроқ мулоҳазаларга ундайди: «Мен китобимнинг шунчаки эрмак учунгина ўқилишини асло истамайман».

Демак, бу китоб болалар учун эртак ҳам, навбатдаги ривоят ҳам эмас. Аксинча, у — Ер юзида истиқомат қила бошлаганига миллион йиллар ўтган бўлмасин, ҳамон мукамаллик манзилини топа олмаётган одамзоднинг юзига айтилган аччиқ таъна-дашном сифатида тушунилиши лозим. Зеро, одамзод ўз туриш-турмушида қадрият дея танлаган қанчадан-қанча тушунчалар фақат ва фақат унинг руҳий заволи учунгина хизмат қилишини англамоғига бу улкан фурсат ҳам етарли бўлмади. Аксарият одамлар аллақачон содда-гўл номини беришга тайёр учувчи, Кичкина шаҳзода билан ўтказган икки-уч суҳбатидан кейиноқ, ўзини — одамзодни тафтиш этишга мажбур бўлади:

«Мабодо катталарга: «Мен қизғиш ғиштли чиройли бир уйни кўрдим, деразасида ёронгул очилиб турибди, томида каптари бор», деб айтсангиз, улар бу иморатни сира ҳам кўз ўнгиларига келтира олмайдилар. Уларга: «Мен юз минг франкли уйни кўрдим», деб айтиш лозим — шундагина улар: «Ана гўзаллигу мана гўзаллик!», дея хитоб қиладилар».

Кичкина шаҳзода талқинича, бу руҳий-қадриятий эврилишнинг асосий сабаби, истисносиз ҳар бир сайёрада — инсон қалбида уруғи мавжуд, агар вақтида илдизи билан тозалаб турилмаса, ғовлаб кетадиган боабаб — нафс дарахти, ноинсоний ҳисларга бориб тақалади. Баобаб дарахтининг уруғи ибтидодаёқ одамнинг жисму жонига ўрнашиб олган экан, ундан огоҳ бўлмоқлик, ҳар нарсадан аввал у ҳақда ўйламоқлик ҳамманинг кундалик ташвиши бўлмоғи керак эмасми?

Инсониятнинг энг буюк оқиллари бошини қотириб, сочини оқартирган, уларни тинимсиз тафаккурий изланишга мажбур этган ҳам шу кўзга кўринмас уруғлардир. Ер юзига юборилган жамики пайғамбарлар орқали улардан фориғ бўлиш йўли кўрсатилди, қанчадан-қанча ақли донишлар шу йўл тарғиботига азиз умрларини сарфладилар, жилд-жилд саҳифа қораладилар.

Лекин...

Лекин қани буларнинг самараси? «Кўр ҳассасини бир марта йўқотади» деган мақолни одамлар ким учун тўқиган? Ҳассани бошқа йўқотмаслик учун ҳамманинг кўр бўлиши шартми? Ёки ҳамма гап барча муқаддас китобларда, охир-оқибат, қиёмат юз беришининг башорат қилинганидами? Инсоннинг манглайи шу қадар қорами? Кичкина шаҳзоданинг ақли етган, у эринмай амал қиладиганини қоидани нега биз назарга илмаймиз? Назаримиз шу қадар баландми ё... шу қадар пастми?

« — Бизда шундай қоида бор, — деди Кичкина шаҳзода кейинчалик менга. — Эрталаб уйқудан туриб, юз-қўлингни ювгач, уёқ-буёқни йиғиштиргандан сўнг дарҳол сайёрангни тозалашга киришмоғинг лозим. Баобабларни ҳар куни, канда қилмай йўқ қилиб туриш керак... Бошқа ишлар бир оз кечикса ҳам зиён қилмайди, аммо баобабларни ўз ҳолига қўйиб берилса, охири вой бўлади. Мен бир сайёрани биламан, у ерда бир дангаса яшарди. У уч туп ниҳолни вақтида қўпориб ташламади, оқибатда...»

Энди ҳар биримиз ўзимизга — қалб сайёрамизга назар солайлик. Баобаблар чангалзорини кўрмаймизми унда? Бу ёвуз дарахтни пешма-пеш суғириб, уруғини қуритиш ўрнига тагига топганки гўнгни ташлаб, уни янада ғовлатмаяпмизми?

Инсон боласи шу қадар чапдаст, шунчалик устомон эканки, ўзининг ҳар бир ёвуз ҳаракатига недир изоҳ топади, шу изоҳ билан виждоннинг оғзини ёпади. Дарвоқе, балки мен ортиқча ваҳимага берилаётгандирман, бироқ кўнглимга шундай ғулу оралайдики, қай тилда бўлмасин, одамзод луғат бойлигидаги **виждон** деган сўзга тобора эҳтиёж камайиб бораётгандек. Одамлар бирданига бу сўз ифода этадиган туйғунигина эмас, сўзнинг ўзини ҳам муомаладан четлаштирмоқда. Инсонлараро муомалага аввал тасаввур қилиш мумкин бўлмаган нопок муносабатлар бемалол кириб боряпти-ю, бироқ барча муносабатларнинг одил мезони бўлмиш виждон орага аралаштирилмаяпти.

Тилшунослар айтадики, нимаики муомаладан чиқиб кетаётган бўлса, уни ифода қиладиган сўз ҳам ёддан чиқиб боради...

Габриэл Маркеснинг «Ёлғизликнинг юз йили» асари хотимаси ёдингиздами? Инсоният тараққиётининг ибтидосидан то интиҳоси қадарлик қисматни ўзида мужассам этган бу роман қаҳрамонларининг сўнгги вакили орқасида чўчқа думи билан туғилади. Сабаб — у ҳаромдан бўлган, бўлиб ҳам инцест — яқин қариндошларнинг жинсий алоқаси маҳсули эди. Асосий тирикчилиги ғарбда ўтадиган «эр жаноблари» техник тараққиётнинг жозибадор меваси — осмондаги аэропланларга маҳлиё бўлиб кун ўтказар экан, кўзига шаҳват қони тўлган аёли ўзининг жияни билан қовушади...

Донишманд Мелкиадеснинг папирус қоғозда битиб қолдирган башорати тўғри чиқади — Макондани ер ютади!

Шундай аччиқ башоратлар Чингиз Айтматовнинг «Кассандра тамғаси» асари қатларидан ҳам чинқириб турибди.

Бироқ, боя айтилганидек, инсониятнинг булар сингари уйғоқ ақл ва ижодий тафаккур эгаларининг огоҳлантиришларини ким эшитмоқда-ю, ким улар тўғрисида бир чимдим бўлсин мулоҳазага толяпти?

«Макон жим, замон жим, парвардигор жим...» (Шавкат Раҳмон).

Ҳолбуки, бу жимлик момақалдироқдан, зилзиладан, тўфондан олдинги жимликка жуда-жуда ўхшаб кетади...

Якка-якка олганда барча инсофли одамлар шу ташвишли ўй билан яшаётгани, бу ўй ўттизга кирмаёқ уларнинг сочини оқартириб, юрагини чангаллатаётганини одам болалари кўриб турибди. Лекин ҳаммани якка-якка ҳолда маҳв этаётган бу муаммолар қаршисига инсоният ҳеч қачон бирлашиб чиқа олмаслигининг алами киши руҳиятини баттарроқ эзади. Очиғи, бундай ҳамжиҳатликни рўёбга чиқариш йўли ва усулини тасаввур қилишга ҳам кучи етмайди одамнинг...

Мана шу аччиқ ҳақиқатни 28 ёшидаёқ англаган шоир:

Юзларимга сув урди само,
Сескандиму ўзимга келдим.
Кимлигимни сездим аввало,
Кейин ҳеч киммаслигим билдим.

Бу камолми ёки заволим,
Қуврадимми ё қайта ундим?..
Ҳаёт, сизга йўқдир саволим,
Ҳаёт, гапингизни тушундим

(Иқбол Мирзо)

дер экан, бу мисралар Сиз билан мени фақат шоир истеъдодининг кучи тўғрисида эмас, балки шу ноёб истеъдод ўша ҳаёт қаршисида нечун лол қотаётгани, шоир бу шафқатсиз маҳобат қаршисида ўзини нега «ҳеч киммаслиги»ни тан олаётгани тўғрисида кўпроқ ўйга толдирмоғи керак эмасми?

Кичкина шаҳзода «баобаб дарахти» балосини жиловлаб туриш учун ўз сайёрасида доимий амал қиладиган қоидани эслатмоқда. Қадимги хитойлар буни Конфуций ўгитлари деб номлайдилар, юнонлар айни қоидалар битилган ўтмиш донишмандлари китобларини фарзандларига ёд олдирганлар, мусулмонлар қўлида муқаддас ҳужжат — Қуръон бор, Фаробий «Фозил одамлар шаҳри»ни орзу қилган...

Бир сўз билан айтганда, Ер сайёрасида ҳам инсонийликнинг барча замон ва маконларга мос келадиган мукаммал қоидалари мавжуд. Фақат биргина фарқ: Кичкина шаҳзода ўз сайёраси қоидаларига ҳар куни оғишмай амал қилади, ерликлар бўлса...

Университетда ўқиб юрган пайтимда ён дафтаримга қуйидаги фикрни ёзиб қўйган эканман: «Европа биз қувиб етишимиз шарт бўлмаган йўлдан илгарилаб кетган». Кейинги йилларда бу мулоҳаза бот-бот онгга қалқиб чиқадиган бўлиб қолди. Бундан тўрт йил илгари Полшада хизмат сафарида бўлдим. Европа халқлари тарихи бўйича жиддий изланишлар олиб бораётган ёш латиш олими билан бафуржа суҳбатлашишга имкон туғилди. Ўша суҳбат давомида у билан мана бундай мазмундаги савол-жавоб ҳам бўлиб ўтганди:

— Инсоният тараққиётига улкан ҳисса қўшган қитъа вакили сифатида Сиздан бир нарсани сўрай: шунча маданий тарихга эга бўлган Ғарб цивилизацияси қаёққа қараб кетяпти? Тўқликка шўхлик орқасидан келиб чиқаётган бу бемазагарчиликлар, фаҳш, эркинликнинг суъистеъмолчилиги охир-оқибат жуда хунук оқибатларга олиб боришини олим сифатида яхши билсангиз керак?

— Буни фақат мен эмас, ҳамма билади!

— Ҳамма билади?

— Ҳа, ҳамма билади!

— Хўп, модомики билар экансизлар, одамларни бу йўлдан қайтариш учун нимадир қилиш керак эмасми?

— Қилиш керак. Лекин одамларнинг ўзи энди буни хоҳлашмайди.

— Буни қандай тушуниш керак?

— Ҳамма нарса индивидуал роҳат-фароғат, маишат, бир марта келинадиган ҳаётда мазза қилиб яшаб қолишга йўналтирилган турмуш тарзи ва дунёқарашга ўрганиб қолган ғарбликлар бу ҳолатни ўзгартиришни энди умуман исташмайди. Очиғини айтадиган бўлсам, Ғарб цивилизацияси тубсиз жарга — ўз ҳалокатига қараб ўқдай учиб боряпти, энди уни ҳеч қандай куч тўхтатиб qололмайди.

— Мана шу хавфни ҳамма тасаввур қилади, деб ўйлайсизми?

— Аксарият ҳамма! Яна ҳам аниқроқ қилиб айтадиган бўлсам, ёшларда буни ўйлашга маънавий-руҳий эҳтиёжнинг ўзи йўқ, катталар эса бу ҳақда бош қотириб ўтиришдан ҳеч қандай фойда чиқмаслигига кўникишган. Биласиз-ку — ғарбликлар реалист бўлишади! Бу масалада ҳам улар реалистларча фикр юритишади. Сиз назарда тутаётган ҳолатлар ўлат пайтидаги шоҳона маишат («пир во время чумы»)-дир...

Олим йигит суҳбатга якун ясар экан, «мана шунақа гаплар, биз нима ҳам қила олардик», дея елкасини қисиб, аччиқ кулимсираб қўйганди.

Тўғри, техник-технологик соҳада кескин олдинлаб кетган Ғарб давлатларидан жуда кўп нарсани муттасил ўрганишимиз керак ва шарт. Ишлаб чиқаришни ташкил этиш, хўжалик бошқаруви, кишилар моддий-маиший ҳаётини фаровонлаштириш сингари юзлаб йўналишдаги хориж тажрибаларига беписанд қараш — бориб турган миллий маҳдудлик ва манманликдан бошқа нарса эмаслиги аниқ. Бироқ биз бу соҳалар қолиб, кўпроқ ғарбнинг нимасига маҳлиё бўлаяпмиз?

Биргина кузатув — пулдор одамлар турадиган янги маҳаллаларда қад кўтараётган иморатларга назар ташлайлик. Итальянча, испанча, французча, русча, ҳиндча, ҳаттоки, японча ҳам қилиб қуришмоқда, фақат ... ўзбекча эмас! Гўё ўзбекча иморат модадан қолган, миллий иморат барпо қилишдан худдики ор қиламиз. Миллий ғурурни-ку (ўша иморат эгаларида йўқ нарса ҳақида бош қотириш фойдасиз нарса) айтмай қўя қолайлик. Оддийгина ўйлаб ҳам кўрмаймизки, биз тақлид қилаётган халқлар ўз турар-жойи тарҳини минтақасидаги об-ҳаво шароитидан — шамол ва ёмғирнинг шиддатидан, қуёш қай тарафдан, йилда неча кун қандай ҳарорат беришидан, овқатланиш, дам олиш, ётиб-туриш билан боғлиқ миллий удумларидан, фарзандлар сони ва яна бошқа минглаб талаблардан келиб чиқиб чизишган, иморатни ўша табиий ва ҳаётий талабларга мослаштиришган.

Бизнинг ҳам мингйиллик синовлардан ўтиб тарошланган миллий архитектура анъаналаримиз мавжуд бўлиб, улар ҳар бир ҳудуд учун ўзига хос сифат ва белгиларга эгалиги маълум-ку! Бугун айни анъаналарни замонга мослаб такомиллаштириш, бу анъаналарни XXI аср кишилари заковати билан бойитиш йўлидан бориш тўғрироқ бўлмайдими? Бу юмуш тинимсиз ижодий изланишни, бадиий тафаккурга берилишни талаб этиши табиий. Таассуфки, биз бундан кўра, тайёр қолипларни ўзлаштириб қўя қолишни афзал биламиз. Бу танбал тақлид, бу орсиз ўзлаштириш, минг афсус, бошқа кўплаб соҳаларда ҳам манаман деб майдонга чиқмоқда.

Хўш, бу жараёнлардан қолажак натижа нима бўлади?

Кишиларнинг, айниқса, ёшларнинг миллий заминдан узилиши, ғайри маданий-руҳий муҳит, ғайри урф-одат, маънавият билан тўйинтирилмаган яшаш тарзига тобора шўнғиб бориши, охир-оқибат, оммани дурагайлаштирмаслигига, «на чин мусулмонмиз, на кофир тамом» (Умар Хайём) ҳолига солмаслигига ким кафолат беради?..

Телевидениемизда намойиш этилган, Жанубий Корея кино санъаткорлари томонидан яратилган «Сарой жавоҳири» телесериали, айниқса, унинг бош қаҳрамони Тан Гем образи кўпчиликнинг қалбини ром этди. Мана шу дилхушлик аро менинг кўнглимда бир оғриқ ҳам симиллаб турганини айтишга мажбурман.

Филм режиссёрининг эътироф этишича, мазкур телесериал яратилишида XVI асрга оид, ўша пайтларда қиролни даволаган ҳамшира тўғрисидаги бир ривоят асос бўлган. Мана шу ривоят сабаб, корейс санъаткорлари бутун дунёга ўз миллати, унинг ажойиб урф-одатлари, пазандачилик санъати, тиббиёт илмидаги муваффақиятларини кўз-кўз қилишга эришганлар. Тан бермай илож йўқ — қандини урсин, деймиз. Зеро, Тан Гем тимсоли корейс томошабинининг ўз тарихига, анъаналарига, миллийлигига нисбатан муҳаббатини янада кучайтиргани, халқ ғурурини юксалтиргани — «Сарой жавоҳири» филми олиб келган энг муҳим натижа экани кундай равшан!

Бироқ, шунинг баробарида, бошқа бир мулоҳаза ҳам кишини қийнамаслиги мумкин эмас.

Ахир, ундан оз эмас, кўп эмас — беш аср (!) муқаддам бизнинг фахримиз Абу Али ибн Сино ва у кишининг издошлари тиббиёт соҳасида эришган муваффақиятлар ривоят эмас, ҳақиқат-ку! Кимдир ривоятни ҳақиқат даражасида тақдим эта олгани ҳолда, нима учун биз ҳақиқатни бор-йўғи ривоят даражасидагина идрок қилиб чекланамиз. Қачонгача Ибн Сино, Беруний, Фаробий, Замахшарий, Навоий ... номи тилга олинганда, бошига саллани уқувсиз ўраган, китобий, юзаки, ҳиссиз, ёш болага ҳам маълум гапларни такрорлашдан нарига ўтмайдиган қиёфаларни «санъат асари», «бадиий образ» дея тақдим этамиз? Уят, андиша, инсоф қайга кетди?..

Дарвоқе, бу гапларнинг француз адиби Антуан де Сент-Экзюперининг «Кичкина шаҳзода» қиссаси билан нима боғлиқлик жойи бор, деб сўрашингиз табиий. Менимча, боғлиқлик жойи жуда кўп. Кичкина шаҳзоданинг бояги — «Мен бир сайёрани биламан, у ерда юзи бўзарган бир жаноб яшайди. У умрида бирор марта гул ҳидлаб кўрмаган, бирор марта юлдузларга тикилмаган. У ҳеч қачон бировни севган эмас, умрида бирон-бир юмушни ҳам бажарган эмас...» деган гаплари миллий тарихни, адабиётни, санъатни, куй ва қўшиқни хўрлашдан бошқа иш қўлидан келмайдиган, «виждон» сўзини эслатган кишилар устидан ҳиринглаб куладиган, мия катакларини ёғ босган, қўпол нафсдан урчиган баобаб дарахтлари кўнгил мулкини ўраб-чирмаб ташлаган кимсалар тўғрисидаги ҳукм ҳам эмасми?..

Биз Кичкина шаҳзодани, Омон Матжон талқинидаги Чаплиндек, «оламга қарз берилган нур тимсоли» дегандик. Бир нарса аниқки, ҳар бир миллат қалбига, онгу шуурига унинг дунёда борлигини исботлашга рағбат, куч ва қувват берадиган тафаккур, ижод, имон, ғурур, нафсоният, ихлос нури берилган. Мана шу нурни асрай билган, энг муҳими эса, уни ишга сола олган, шу нур билан ўтмиши, бугуни ва келажагини ёритишга бир ёқадан бош чиқариб астойдил ҳаракат қиладиган миллатгина Ер деб аталмиш сайёранинг чинакам шаҳзодасига айланади.

Университетда ўқиб юрган кезларимиз Ёзувчилар уюшмасида ўтказиладиган учрашувларни қолдирмасдик. Мажлисларда устоз Иззат Султон тез-тез сўзга чиқиб турарди. Устознинг чиқишларини ўттиз йилдан зиёд тинглаб келган бўлсам, бирон марта ўзларини ўзлари такрорлаганини эшитмаганман. Шу-шу, устоз ишлайдиган институтда ишлашни орзу қила бошладим. Орзуим ушалди...

Устоз Иззат Отахонович билан касалхонада айни бир пайтда даволанишимизга ҳам тўғри келган эди. Мен бу имкониятдан фойдаланиб у кишидан раҳматли акам кинорежиссёр Латиф Файзиев ҳақида гапириб беришини сўрадим. Устознинг акам ҳақидаги хотираларини магнитофон тасмасига ёзиб олдим ва қуйида ўша суҳбатнинг бир қисмини эътиборингизга ҳавола этмоқчиман.

Иззат СУЛТОН:

"ИККАЛАМИЗ БИТТА БЎЛИБ КЕТДИК..."

— Иззат Отахонович, мен акам ҳақидаги хотираларни тўплаяпман. Латиф Файзиев ҳақида ҳам ҳамкасб, ҳам мутахассис сифатида хотираларингизни гапириб берсангиз.

— Кино соҳасига алоқам бўлгани учун, албатта, акангиз билан кўп учрашишимга тўғри келган. Бирга ишлаганмиз ҳам. Эсимда яхши сақланиб қолган учрашувларимиздан бири «Қутлуғ қон» романини экранлаштириш билан боғлиқ. Менинг бу филмга эътирозим бор эди. Эътирозим шу маънодаки, филм Ойбек асаридан, оригиналдан анча узоқлашган эди. «Нега ундай бўлди?» деган маънодаги саволимга Латиф Обидовичдан қуйидаги жавобни олдим: «Ойбек асари сюжет жиҳатидан «Бой ила хизматчи»га ўхшаб кетади. Мен бу филмни Москвага олиб борсам, бунга ўхшаш сюжетли филм бор, бошқа сюжетли филм топиб келинг, деб айтишарди. Шунинг учун баъзи масалаларда чекинишга тўғри келди. Асосий сабаб шу». Бу гапдан сўнг мен, демак, ҳарқалай Ойбек асарини иттифоқ экранига олиб чиқиш йўлини топган экан, деб ўз фикримдан қайтдим.

— Бунинг сабаблари бир неча бўлса керак. Мен ҳам шу саволни берганимда акам: «Битта филмда иккита қаҳрамон — ҳам Йўлчи, ҳам Гулнорнинг ўлими томошабинга оғирлик қиларди», деб жавоб берган эди.

— Энди масалага ижодий ёндашадиган бўлсак, бу кинода бор гап, фақат Ойбек асари муносабати билан эмас, ҳамма ижодкорларда учрайди. Масалан, Горкийнинг «Она» романи бир неча бор экранлаштирилган ва ҳар сафар жуда муҳим ўзгартишлар киритилган. Шу жумладан, биринчи марта экранлаштирилганда ҳам муҳим ўзгартишлар киритилган. Романда она боласини қутқараман, деб унинг сирини очади. У фақат боласини ўйлайди. Унинг инқилобда иштирок этиш нияти йўқ. Лекин полициячиларнинг бадкорлигини кўргандан кейин ўйланиб қолади: бу қандай бўлди, ахир, улар ўғлимни озод қиламиз деб ваъда беришган эди-ку? Филмнинг режиссёри ёдимда йўқ, бош ролда Баталов ўйнаган эди. Кино соҳасида бу филмни катта воқеа сифатида баҳолашган эди. Алданган она шундан сўнг инқилобий ишга киришиб кетади, яъни унинг бу ишга киришиши табиий бир ҳолда келиб чиқади, бу — бир. Иккинчидан, кинонинг имконияти эътиборга олинган. Масалан, «Она» романида музёрар кема йўқ. Филмда халқнинг уйғониши, инқилобий ҳаракатни кўрсатиш мақсадида режиссёр музёрар кемани киритган. Ҳар икки тузатиш ё қўшимча, деймизми, романнинг фазилатларини оширишга хизмат қилган. Латиф Файзиевнинг «Қутлуғ қон»даги ишлари ҳам шунга ўхшаш оригинал. Роман билан таниш китобхонга бу ёқиши ҳам, ёқмаслиги ҳам мумкин. Кино бўлганидан кейин ҳар хил гаплар бўлади-да.

Бизда таржимон ёки режиссёр томонидан киритилган ижобий ўзгартишларни қабул қилмайдиганлар ҳам бор. Майли, бир яхши асар майдонга келди, кўпчиликка маъқул бўлди, бунинг нимаси ёмон.

Эсимда, Абдулла Қаҳҳорнинг «Синчалак» қиссасини Константин Симонов таржима қилган эди. Ўзбекча нусхаси билан русча нусхаси ўртасида катта фарқ бор эди. Бу фақат ўқувчиларнинг эмас, кўпчилик адабиётчиларнинг ҳам ғашини келтирарди. Нега таржимон классигимиз асарини бузади, деб гапиришди. Шунда мен классигимизни тузатган бўлса-чи, дедим. Таржимада шундай бир эпизод бор. Раис — Қаландаров бирданига ўзини замондан орқада қолганини сезади-да, кутубхонага кириб китоб ўқийди. Ўттиз йил ичида ўқимаган нарсасини бир ўтиришда ўқиб ақл йиғмоқчи бўлади. Кейин биладики, бунинг фойдаси йўқ. Бу Симоновнинг қўшимчаси эди, яхши чиққан, деб ўйлайман. Таржимада шунга ўхшаш жойлари кўп. Шу боис, классик асарларга қўшимча қилса бўладими, йўқми, кинода жанр имкониятини, хусусиятларини эътиборга олиш керакми, йўқми, деган масала мунозарали. Мен кино соҳасига алоқадор бўлганим учун бундай гапларга ўрганиб кетганман. Эҳтимол, ҳамма баравар қабул қилмас, лекин мен бундай ўринларни табиий ҳол, деб биламан. Масалан, «Алишер Навоий» пиесамизда Ёдгор билан Ҳусайн Бойқаронинг жанг саҳнаси йўқ. Чунки спектаклда буни кўрсата олмайсиз. Кино имкониятлари эса бунга йўл беради. Шунинг учун жуда катта таассурот уйғотадиган жанг дақиқалари кинода берилган. Ёдингизда бўлса, Ҳусайн Бойқаро Ёдгорнинг орқасидан қувиб бориб йиқитади ва шовуллаб турган дарёнинг ўртасида уларнинг диалоги берилади. Буни Комил Ёрматов топган. Шу тариқа, жанр хусусиятидан келиб чиқиб, адабий манбадан чекиниш мумкин. Ўйлайманки, Латиф Файзиевнинг ҳам «Қутлуғ қон» филмидаги ўзгартиришлари яхши чиққан, ўзини оқлаган.

Латиф Файзиевнинг менга ёққан иккинчи филми «Улуғбек юлдузи» эди. Мен бу ҳақда унинг юбилейида гапирганимда «Бу кишининг ижодида иккита чўққи бор: бири — «Қутлуғ қон», иккинчиси — «Улуғбек юлдузи» филми, дегандим. Бугун «Улуғбек юлдузи» филмига анча эътирозлар бўлиши мумкин. Хожа Аҳрор ва бошқа масалалар билан боғлиқ тарзда. Бу замонанинг таъсири. Лекин яхлит олганда, филм яхши чиққан, номини ҳам «Улуғбек юлдузи», деб яхши топган.

Яна бир филм юзасидан ўртамизда баҳс бўлганди. Латифжон Ҳиндистонлик санъаткорлар билан «Али бобо ва қирқ қароқчи» номли филмни суратга олди. Мени бадиий кенгашга таклиф этишди, қаттиқ гапирдим: пулимиз оз, имкониятимиз кам бўлса, нега биз Ҳиндистон билан кино қилишимиз керак, дедим. Раж Капур бир йилда 400та филм чиқарар экан. Бу филм 401-чиси бўлибди. Ҳиндлар учун 401-филм, биз учун ҳеч нарса эмас, дедим. Мунозара туғди. Акангиз мулойимлик билан: «Биз танқидга қарши эмасмиз, биз танқидга қулоқ тутамиз, — деди. — Лекин шуни айтишим керакки, ҳиндлар ҳамкорлигимиздан жуда хурсанд бўлишди. Бирга ишлашимизнинг маданият... ташлаган ... учун ... Иззат ака айтганларидек, ... аҳамияти йўқдир, ... аҳамияти катта. Шунинг учун мен бу фикрга қўшилмайман», деди.

Мунозарадан сўнг Шуҳрат Аббосов кабинетига таклиф этди. У кезлари Аббосов киностудия директори эди. Менга шундай деди: «Сизни атайин чақирдик, филмдаги камчиликларни очиқ гапирасиз, деб. Биз — касбдошлармиз, бир-биримизга камчиликларимизни айтишга журъат этолмаймиз. Айтган бир-иккита камчилигингиз тўғри. Лекин ҳамкорлик ҳақидаги гапингиз нотўғри, чунки биз Ҳиндистонга ўхшаш давлатлар билан кўпроқ ҳамкорлик қилишимиз керак. Майли, пулимиз оз бўлса ҳам, ҳамкорлик қилишимиз керак», деди.

— Қарашларингиз, фикрларингиз бир жойдан чиқмаган пайтлар тез-тез бўлиб турармиди?

— Бу — ижод. Қарашларимиз, фикрларимиздаги баъзан тўғри келмаслиги бирга ишлашимизга монелик қилмаган. Бундан кейинги учрашувимиз театрда бўлди. Латиф Файзиев ҳозирги Миллий театримизга бадиий раҳбар бўлиб келди. Катта ғайрат билан ишлай бошлади. Биринчи таклифи шу бўлдики, Абдулла Қодирийни қўйсак, деди. Хўп, дедим. Ёза бошладим. Нима ёзган бўлсам, ҳаммаси маъқул тушди, бу мени хурсанд қилди. Ўртамизда бирон-бир қаттиқ мунозара, тортишув бўлмади. Биронта эпизод бўлмадики, мен ёзиб олиб борган бўлсам-у, у киши бўлмайди, деса. Аксинча, хурсанд бўлди. Масалан, Зайнаб Кумушга заҳар берганидан сўнгги воқеалар билан боғлиқ эпизод. Воқеа узоқ давом этиши керак эди: қабристон, Отабек. У Қуръон ўқиши керак. Зайнаб келиши керак. Кимсан, деса, Кумушман, дейиши керак. Мен шу жойини ўзгартирдим. Зайнаб Кумушга заҳар беради ва чиқиб кетади, шу заҳотиёқ жинни бўлиб қайтиб киради. «Жуда боплабсиз», деб хурсанд бўлган эди Латифжон. Шунга ўхшаш бир-иккита жойларини жуда маъқуллади.

Унинг менга ёқиб тушган маслаҳатларидан яна бири шу бўлдики, романда ёзувчи атайин Отабекнинг Кумушга, Кумушнинг Отабекка ошиқлигини сир тутиб туради. Улар чимилдиққа кирганидан сўнг билишади: «Сиз ўшами?» деб сўрайди Кумуш. Унгача Кумушга қўшилиб биз ҳам куямиз. Атайин қилинганди бу. Лекин мотивировкаси йўқ, Ҳасанали совчиликка боради. Ҳасанали қаердан билди? Агар Ҳасанали билишини биз билсак, куймаган бўлардик. Шунинг учун ёзувчи буни биздан яширган, мотивировкасини ташлаб кетаверган. Буни биз фолклор усули, деб кетаверишимиз мумкин. Фолклорда мотив ташлаб ўтиб кетаверилади.

Отабекнинг ошиқлиги аввал бошланган эди. Намоз олдидан ташқари ҳовлига — ариқ бўйига чиқиб, таҳорат олаётганида Кутидорнинг қизи Кумушни кўриб қолади. Мен пиесани шу ердан бошлаганман. Латифжон жуда хурсанд бўлган, тўғри қилибсиз, шу ердан бошлаш керак эди, деб ажойиб бир қўшимча ҳам қилди. Отабек билан Кумуш бир-бирини ариқ бўйида кўриб қолади, романда ёзувчи ошиқ бўлиб қолди, дейди. Лекин спектаклда бу гапни мен қандай айтишим керак. Мана шу жойини Латифжон топди. Отабек ариқ бўйида белбоғини тушириб қолдиради. Кумуш белбоғни дарров олиб беркитади. То чимилдиққа киргунларича белбоғ унда эди. Мана шу деталдан томошабин Кумушнинг Отабекка ошиқлигини билади. Бу соф режиссёрлик топилмаси эди. Бу акангизнинг яхши драматурглигини кўрсатади.

Менга ёққан яна бир нарса шу бўлдики, у киши мен яратган матнга жуда ҳурмат билан қарарди. Матндан бирон жойини олиб ташламади, тушириб қолдирмади.

Драматургларда «подзанавес», деган ибора бор. Бунда томоша якунида бирон ўта аҳамиятли гап айтиш керак бўлади. Кинода эса бунга зарурат йўқ. Мен бир «подзанавес» ишлатдим. Отабек рақибини ўлдиргандан сўнг, қўлидаги ханжарига қараб, энди сенинг менга керагинг йўқ, деб отиб юборади. Бу «подзанавес». Мана шу жойни олиб ташладик. Ҳақиқатан ҳам бу жойнинг кераги йўқ экан. Урғули гап айтамиз деб, атайин пардани яна бир неча сония ушлаб туришга зарурат йўқ эди. Хуллас, ҳамжиҳатлик билан ишладик, жуда тез ишладик. Спектакл катта муваффақият қозонди. Шу сабаб бўлса керак, нима учун «Ўтган кунлар»дан фойдаланган, деган масала атрофида, спектакл устида мунозара бошланиб кетди. Бизнинг айрим касбдошларимиз куйиб кетдими, ё акангизнинг касбдошларими, билмадим.

Мен спектаклда Абдулла Қодирийнинг ёзувчилигини кўрсатишим керак эди. Ёзувчилигини кўрсатишим учун Абдулла Қодирий даражасида ёзишим керак. Мен буни қилолмайман, кучим етмайди. Кучим етмайди деб ўтиб кетаверсам, Абдулла Қодирийни пастга тортган бўламан. Шунинг учун пиесага Абдулла Қодирийнинг ўтган кунларини олиб кирдим. Яхшими, ёмонми, янгилик юзага келди. Битта актёр иккита ролни бажаради — ҳам Абдулла Қодирий, ҳам Отабек бўлиб чиқади.

Энди яна битта нарса бор. Ҳар бир спектаклга муҳаббат можароси керак. Мен муҳаббат можаросини қаердан оламан? Абдулла Қодирий бировни яхши кўргани, куйгани, ёнгани бизга маълум эмас. Бу ҳақда бирон маълумот ҳам, ҳужжат ҳам йўқ. Ёзувчи ўзининг биографиясида бу ҳақда ёзмаган бўлиши ҳам мумкин. Абдулла Қодирийнинг уйланишидан хабарим бор. Лекин муҳаббат деган гап бўлган эмас. Шунинг учун мен спектаклга Отабекнинг муҳаббатини киргиздим. Уни ўртоқлар тушунишмади. Хабарингиз борми, билмадим, асарим икки марта муҳокама бўлди. Биринчи мажлисда менинг бунга ҳаққим бор, дедим ва мисол келтирдим. Миллер деган драматург Бернард Шоу ҳақида пиеса ёзган. «Двое на качелях», деб номланади. Мен спектаклини кўрганман. Бернард Шоунинг 400га яқин севгилисига, севгилисининг Бернард Шоуга ёзган хатлари сақланган. Драматург мана шу 400 хатга бирон-бир сатр қўшмасдан, хатлардан парча олиб, монтаж қилиб пиеса ёзган.

Хуллас, бу мунозара анча давом этди ва менинг фойдамга ҳал бўлди. Лекин асарни яна саҳнага олиб чиқиш имкони бўлмади. Шунда акангиз: кейинроқ бу масалага қайтамиз, дедилар. Бу гапни мен акангизнинг менга васияти, деб биламан. Бир ҳафсала қилсам, спектаклни тикласак акангизга яна бир хотира — ҳайкал қўйган бўламиз.

Спектаклда декорациялар шартли бўлган, чунки одамларнинг тақдири муҳим эди. Кўпчилик бунга норози бўлди, табиий декорацияга ўрганишганда. Қозининг уйи қандай, кўрпа-тўшак, гиламлари қанақалигига эътибор берадиган томошабинлар ҳам бор. Мен уларга: биз кўрсатмаяпмиз, биз ҳикоя қилаяпмиз, Абдулла Қодирий ҳикоя қилаяпти, бўлажак асарининг мазмунини ҳикоя қилаяпти, шунинг учун декорация шарт эмас, декорация сифатида китоб ишлатилган, дедим. Гўё «Ўтган кунлар»ни ўқияпти, дедим. Бунинг қадрига етган етди, етмаган етмади. Менинг назаримда, спектакл яхши чиқди.

— Кино режиссёрининг театрда спектакл қўйишига қандай қарайсиз.

— Назаримда, театр акангизнинг стихияси эмас эди. Буни ўзи ҳам сезган бўлиши керак. Театр билан кино ўртасида, ижодий томондан ташқари, соф ташкилий томондан ҳам фарқ бор. Кинода режиссёр хўжайин. Хоҳлаган актёрини кинога олади, хоҳламаганини олмайди. «Проба» деган гап бор. Мингтасини кўриб биттасини танлаш имкони бўлади. Театрда эса бунинг иложи йўқ. Жамоа билан ишланади. Шунинг учун биз театрда Кумушни топдик деб ўйламаймиз, ҳарқалай, ташқи кўриниш жиҳатидан. Отабек — Абдулла Қодирий топилган эди.

— Камчиликсиз инсон бўлмайди...

— Кинодаги кенглик театрда йўқ. Лекин ижодий ишнинг ўзига хос бир хусусияти бор: бирга ишлаган одамлар бир-бири билан қўшилиб, омухта бўлиб кетади. Шунинг учун у кишининг камчилиги нимада, меники нимада — айтолмайман. Камчиликкина эмас, вақти келса фазилатни ҳам кўрмай қоласиз. Мен ўзимнинг камчилигимни кўрмагандай, менда бор фазилатларни бошқа биров яхши билгандай, мен ҳам у кишининг камчилигини кўрмаган бўлишим мумкин. Иккаламиз битта бўлиб кетдик. Мени бир нарса жуда қувонтиради: бизда ижодий оҳангдошлик юзага келди. Аравани мен бир томонга, у киши бошқа томонга тортганимиз йўқ. Бошқа режиссёрлар билан жанжал, муаммолар бўлиб турарди.

— Танқидга муносабатлари қандай эди?

— «Улуғбек» сценарийсини бирга муҳокама қилганмиз. Танқидни бироз писанд қилмас эди. Аввалига бу менга ёқмади. Кейин ёқди. Мен, умуман, танқидчига ёзувчининг хушомадгўйлик қилишини ёмон кўраман. Болалар ёзувчиси Корней Чуковский билан Маяковский ҳақидаги бир воқеани эшитгандим. Чуковский яхшигина танқидчи эди, кейинчалик ҳам танқидчиликни ташламади-ю, лекин болалар адабиётига ўтиб кетди. Маяковский билярд ўйнаётган экан. Чуковский унинг ёнига келиб, мен Чуковский бўламан, дебди. Ҳа яхши, дебди-қўйибди Маяковский. Шунда Чуковский Маяковскийга: мен машҳур танқидчи Чуковский бўламан, дебди яна. Орада Маяковский шаънига мақтов гаплар ҳам айтибди. Шунда Маяковский: «Агар мен ҳақимдаги гапларингиз рост бўлса, ана у ерда турган қизга бориб гапириб берсангиз», дебди. Нима учун, деб Чуковский сўраганда, мен ўша қизни яхши кўраман, отаси уни менга бермоқчи эмас, ўзи бўлса иккиланаяпти, мени мақтаб, шу қизни кўндириб беринг, деган экан. Бу воқеани Абдулла Қодирийга гапириб берган эдим, тоза боплаган экан, деб кулган. Кўрдингизми танқидга вазифа топиб берганини...

Иззат Отахонович ҳам, акам Латиф Файзиев ҳам «Ўтган кунлар» спектаклини яна саҳнада кўриш бахтини туймадилар. Уларнинг «Ўтган кунлар»ни яна саҳнада кўриш истаги энди васият бўлиб қолди. Бу спектаклга бугунги авлод — ёшлар Абдулла Қодирий, Иззат Султон, Латиф Файзиев хотираларини абадийлаштириш мақсадида яна қайтишларидан умидвормиз.

Раъно ИБРОҲИМОВА,
филология фанлари доктори

ТАФАККУР ДОВОНИ

Боши биринчи бетда.

Озод Шарафиддинов миллий адабиётимиз ривожида Сталин вафотидан кейин 50-йиллар ўрталаридан бошланган янги бир тўлқиннинг танқидчиликдаги дарақчиси сифатида майдонга чиқди. «Лирика ҳақида мулоҳазалар», «Замон, қалб, поэзия», «Ниҳоллар» сингари мақолалари билан адабий-танқидий тафаккур равнақида бурилиш ясади, расмий доираларга хизмат қилувчи ўта мафкуравийлашган «шеърият»га қарши илк бора мардона туриб жанг очди. Шеъриятда шоир кўнгил розларини, қувончу ташвишларини, дарди дунёсини ифода этувчи чинакам инсоний принципларни ҳимоя қилиб чиқди. Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов сингари ёрқин истеъдодларни илк қадамларидаёқ ҳимоя қилиб, уларнинг ижодий тақдирига кучли таъсир кўрсатди. Бугина эмас, Абдулла Қаҳҳор, Зулфия, Миртемир, Мақсуд Шайхзода, Шуҳрат, Асқад Мухтор, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров сингари етакчи адиблар билан ҳамкору ҳамнафас, маслакдош сифатида жўшқин адабий жараён ичида ёниб яшади, бетиним ижод этди. Шу пайтга қадар бизда ижод аҳли билан мунаққиднинг бу тарздаги ибратомуз ҳамкорлиги бўлган эмас.

Дадил айтиш мумкинки, биринчи галда Озод аканинг саъй-ҳаракати туфайли миллий танқидчилигимиз замонавий жаҳон танқидчилиги тафаккури даражасига кўтарилди. Ярим аср давомида бу улуғ зот танқидчилигимизнинг карвонбошиси — лидери бўлиб келди. Шуни унутмаслик керакки, мунаққид ижодий фаолиятининг ўттиз беш йили шўро истибдоди даврида кечди. Мустабид тузум адабий сиёсати, яккаҳоким мафкура, соцреализм ақидалари босими, табиийки, унинг ижодий тақдирида муайян даражада ўз асоратларини қолдирди. Бироқ унинг бу йиллардаги жўшқин фаолияти замон таъқибу тазйиқлари остида ақидапарастликка қарши курашлар, адабиёт оламидаги чин истеъдодлар, асл асарлар ҳимояси йўлида ҳақиқат, адолат учун мардона жанглар ичида ўтди... Бу хусусда аввало устознинг ўзи «кўб» ва «хўб» ёзган. Бунинг учун унинг «Эътиқодимни нега ўзгартирдим?», «Чўлпонни англаш» рисолаларини эслаш кифоя.

Қаердадир ўқиб эдим: буюк зотлар ўз зиммасидаги тарихий миссиясини адо этмагунча бу фоний дунёдан кетмайдилар. Тарихда бунга мисоллар кўп. Улуғ сиймо Озод аканинг тақдири ҳам буни тўла тасдиқлайди. Энг қийин дақиқаларда ҳам ҳаётбахш умид туйғуси устоз кўнглини тарк этмади. Қандайдир сирли-сеҳрли илоҳий куч кўнглига ҳамиша далда бериб турарди. Устоз Чўлпонни юзага чиқариш учун роппа-роса ўттиз йил бетиним курашди. Шу туфайли унинг табаррук бошига не-не савдолар тушмади, дейсиз. Аслида, дунёда уни аҳдидан қайтарадиган кучнинг ўзи йўқ эди.

Фақат Чўлпон масаласида эмас, юқорида эслатилганидек, замонавий адабий жараён бобидаги курашларда, баҳсу мунозараларда охир-оқибат устоз ҳақ бўлиб чиқди, буни ҳам Оллоҳнинг бу кишига нисбатан саховати, савоб ишлари учун ажри-мукофоти деб биламан.

Озод ака миллат ўғлонлари орасида энг кўп китоб йиққан, ўқиган зиёлилардан. Жаҳон адабиёти, фалсафаси, санъати соҳасидаги билимдонларнинг энг билимдони эди. Мамлакатимизда «Иностранная литература» типидаги она тилимизда журнал бўлишини орзу қиларди. 1997 йили шу орзуси ушалди, «Жаҳон адабиёти» журнали ташкил топди, омадни қарангки, бу янги журналга у муҳаррир этиб тайинланди.

Озод аканинг кўп умри қафасдек тор «дом»ларида ўтди. Оғир хасталикка чалинган кезлари бахт-омад кулиб умр бўйи орзу қилган нияти ушалди, Қибрай туманидаги Геофизиклар маҳалласидаги кенг ва кўркам боғ ҳовлига кўчиб ўтди. Етти йил давомида бу маскан бамисоли Лев Толстойнинг Ясная Полянадаги мулки сингари ижодий зиёлилар йиғиладиган марказга айланди. Мамлакатимизнинг турли бурчакларидан, чет эл элчихоналаридан келиб турадиган меҳмонларнинг, вақтли матбуот, радио ва телевидение мухбирларининг кети узилмас эди. Бу хонадонга ташриф буюрган, Озод ака суҳбатини олганларнинг ҳар бири бир дунё таассурот билан кетарди.

Озод аканинг шу хил инсоний фазилатлари, табиийки, аввало ижодий шижоати туфайли танқидчилигимизнинг нуфузи, обрў-эътибори бениҳоят кўтарилди, мунаққид номи Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Саид Аҳмад, Одил Ёқубов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов сингари сўз усталари қаторида эҳтиром билан тилга олинадиган бўлди: танқидчилар орасида биринчи бўлиб «Буюк хизматлари учун» ордени ва Ўзбекистон Қаҳрамони унвони билан тақдирланди.

— Биография ёзиш ниҳоятда мураккаб иш, — **деди филология фанлари доктори, профессор Абдуғафур Расулов.** — Биография ёзувчи, санъаткор, олим, танқидчи, ихтирочи ҳаётининг муҳим, нозик томонларини кўрсатиб бериши зарур. Биографиянинг жанр, шакллари кўп. Танқидий-биографик очерк, адабий портрет, хотира, бадиа — биографик асар жанрлари. Озод Шарафиддинов янги ўзбек адабиётининг Чўлпон, Фитрат, Ҳамза, Айний, Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Шайхзода, Миртемир, Зулфия, Саид Аҳмад, Шуҳрат, Асқад Мухтор, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов, Тоғай Мурод, Эркин Аъзам, Хайриддин Султонов, Шукур Қурбон, Аъзам Ўктам, Ойдин сингари намояндалари ҳақида биографик асарлар ёзган. Ўйлаб кўрилса, катта адабиётшуносларнинг ҳаммаси янги ўзбек адабиётининг барча намояндалари ҳақида асарлар яратган.

Ҳар бир мунаққид, адабиётшунос биография ёзишга ўзича ёндашади. Дарслик, қўлланмаларда тарихий-биографик очерк, хрестоматияларда ёзувчи ҳақида маълумот берилади. Синчков мунаққид ёзувчи биографиясини кўнгилдагидай акс эттириш учун узлуксиз интилаверади. Озод Шарафиддиновнинг, масалан, Одил Ёқубов асарларига ёзган ўндан ортиқ тақризи, адабий портрети бор. Лекин олимнинг «Нутқ» номли эссе-тадқиқоти Одил Ёқубов фаолияти моҳиятини ярқ эттириб ёритган.

Озод Шарафиддинов Абдулла Орипов ҳақида кўп ёзган. Лекин «Мувашшаҳ» эссесида шоир ҳақидаги асосий гапни айта олди.

Олимнинг «Шундай шоир ўтган эди», «Хаёллар бандаси», «Мудом миннатдорман», «Умарбековнинг ўлмас фазилатлари», «Отажон Ҳошим шахсияти» каби мақолалари ҳам биографик асарнинг етук намуналаридир.

Озод Шарафиддинов биографик асар ёзар экан, қаҳрамоннинг бош хусусиятини топмагунча қўлига қалам олмас эди. Масалан, у Ойбек ҳақида кўп ёзган, узоқ йиллар давомида изланган. Ниҳоят, Ойбек миллатни уйғотган адиб эканини чуқур англаб етган. Олим Ғафур Ғуломни болалик давридан кўрган, билган, унинг асарлари, ижоди ҳақида кўп ёзган. Ниҳоят, Ғафур Ғулом халқ ҳаёти билан чамбарчас боғланган санъаткор эканини англаб етган.

Биограф бўлиш Озод Шарафиддиновга осон эди: у ўз қаҳрамонларини жуда яхши биларди. Биограф учун қаҳрамонни билиш эмас, унинг характеридаги бош хусусиятни, асосий нуқтани топа олиш муҳимдир. Характерни ўрганган одам зинҳор-базинҳор ижобий ва салбий қаҳрамон деган атамани қўлламайди.

Характер — мураккаблик, яхлитлик, бирбутунлик. Кўпинча инсон характерининг етакчи хусусияти салбий бўлиб қолади. Тадқиқотчи ўша салбийлик илдизларини очиш орқали жамиятдаги носозликлар моҳиятини таҳқиқ этади. Аюб Ғулом, Зикриё Мирҳожиев, Тоҳирий характерларида шу томон бор эди. Булар ижтимоий муҳит, мафкуравий тазйиқ томонидан «синдирилган» шахслар эди.

Филология фанлари доктори Баҳодир Карим устоз олим ҳақида қуйидагиларни сўзлади:

— Бадиий асарнинг туб моҳияти, сир-асрорини англаш, тушуниб ҳис қилиш ва таҳлил жараёнида уни кўпчиликка маъқул келадиган тарзда тушунтириш бахти ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Бунинг учун юксак салоҳият зарур. Салоҳиятли олимнинг бадиий-эстетик олами бошқалардан ажралиб туради; талқинлари, таҳлил, танқид ва баҳолашлари холис илмий мезонларга асосланади. Адабиётшунос Озод Шарафиддинов ана шундай нодир олимлардан бири эди. Олим ҳар доим янги босилган асарга нисбатан энг тўғри сўзни айтди; муайян бир адабий воқелик ёки ижодкор шахсини баҳолашда ҳам энг муносиб илмий баҳони берди.

Озод Шарафиддиновни яқиндан таниган кишилар унинг нақадар бағрикенг ва билимдон инсон эканини яхши билади, олимнинг асарларида бу фазилат яққол сезилади. Фикр эркин қуйилади, ўртага ташланган адабий-илмий муаммо жаҳон адабиётшунослиги контекстида текширилади, шунда аллақандай сунъий адабий-назарий қолиплар парчаланиб ҳам кетади...

Озод Шарафиддинов ва жаҳон адабиёти жуда катта мавзу. Аммо айрим тезисларни баён қилиш мумкин:

— Озод Шарафиддинов жаҳон адабиётидан кўплаб бадиий асарларни таржима қилди;

— Озод Шарафиддинов жаҳон адабиётшунослигининг энг янги назарий ютуқларини илмий муомалага олиб кирди;

— Озод Шарафиддинов ўз асарларида жаҳон адабиёти ва адабиётшунослигидан унумли фойдаланди.

Буларнинг ҳар бири алоҳида тадқиқот мавзуларидир.

* * *

Анжуман қизғин фикр алмашув тарзида ўтди. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимов, профессорлар — Абдулла Аъзам, Шабат Хўжаев, «Тафаккур» журнали бош муҳаррири Эркин Аъзам, олимнинг қизи, адабиётшунос олима Муҳаббат Шарафиддинова, адабиётшунос Омонулла Мадаев сўзлари алоҳида қизиқиш билан тингланди. Шоир Мирпўлат Мирзо Озод Шарафиддиновга бағишланган шеърини ўқиди.

Умуман, миллий адабиётимиз, маънавиятимиз тарихида ёрқин из қолдирган Озод Шарафиддинов каби олимларни хотирлаш, уларнинг ҳаёт йўлидан ибратланишнинг ўзи энг хайрли иш. Шу жиҳатдан, адабий-илмий анжуман ўз олдига қўйган вазифани бажарди, дейиш мумкин. Лекин таъкидланганидек, «Озод Шарафиддинов сабоқлари»дан баҳраманд бўлиш эндигина бошланди. Шубҳасиз, бу анжуман анъанавий тус олади ва бутун мамлакатдаги маърифат масканларида давом этади. Бу эса, ўз навбатида, бугунги авлодларни устоз олимнинг тафаккур довонига тобора яқинлаштиради.

Нурбой АБДУЛҲАКИМ

ОРЗИҚИБ КУТАМИЗ

Газета ва газетхон

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» қадри баланд, бадиийликда устивор, халқ севган газеталардан бири. Мана, эллик йилдирки, ўз саҳифаларидаги пурмаъно асарлар билан кексаю ёшни баҳраманд этиб келаётир.

Буюк Навоийнинг назмий қудрати, Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Зулфияларнинг қалб ҳарорати, Аброр Ҳидоятов, Шукур Бурхон, Сорахонимларнинг ижро санъати, Юнус Ражабий, Тўхтасин Жалил, Матниёз Юсуфларнинг дур оҳанглари, Беҳзоду Чингиз Аҳмар, Раҳим Аҳмедов ва Ўрол Тансиқбоевларнинг рангин олами билан мухлисларни ошно этувчи бу нашр узоқ йиллардан буён халқимизнинг содиқ суҳбатдоши бўлиб келаётир.

Олимларнинг адабиёт муаммоларига доир мунозаралари, давр шеъриятидан намуналар, турли мавзудаги ҳикоялар, таржима асарлар санъаткорлар ҳаёти, театр ва киномизнинг ютуқ ва камчиликлари, хуллас, маданий ва ижтимоий ҳаётнинг ўткир масалалари доимо «ЎзАС»да ўз аксини топиб келаётир. Жумладан, қўшиқчилик санъатимиздаги, она тилимизга эътибор масаласидаги ўткир танқидий чиқишлар газетанинг маънавиятимиз жонкуяри эканлигидан далолатдир. Театрлар фаолияти, айниқса, турфа фестиваллар, кўрик-танловларни тарғиб этиш, санъатнинг турли йўналишларида истеъдодларини намоён этаётган ёшларни кашф этишдаги фаолиятни ҳам ҳар жиҳатдан қадрлаймиз. Ижод аҳларини фикрий теранлик ва уйғоқликка, юксак савияли асарлар яратиб, халқимиз маънавиятини бойитишга даъват этувчи бу нашрни ҳар жума куни орзиқиб кутамиз. Чунки унинг саҳифалари ҳамиша янги учрашувлар, янги мулоқотларга бойдир.

Ҳайитмат РАСУЛ,
драматург

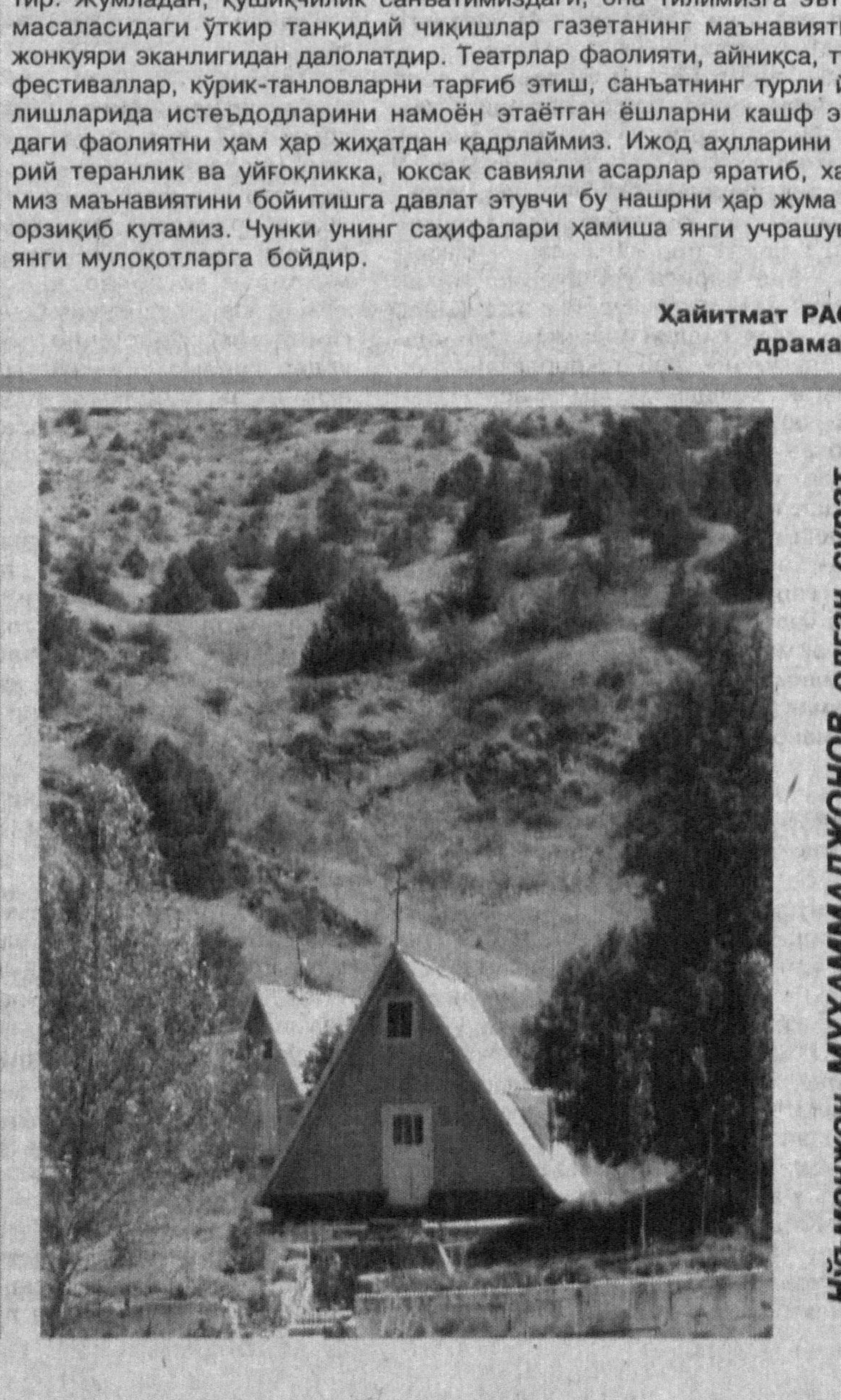

Нуъмонжон МУҲАММАДЖОНОВ олган сурат.

Маннон Уйғур номидаги Тошкент давлат Санъат институти ўқитувчиси Фотима Шарипова устоз-мураббий сифатида самарали фаолият кўрсатиш билан бирга бир неча йиллардан буён бадиий ижод билан ҳам шуғулланиб келади. Унинг санъаткорлар, ёзувчилар, ишбилармонлар, спорт усталари, ҳарбийлар ва юртимизнинг бошқа фидойи кишилари ҳақидаги мақола ва очерклари, роман-эсселари мухлисларга яхши таниш.

Яқинда бу ижодкор машҳур санъаткорлар сулоласи — Карим Зокиров хонадони аъзолари ҳаёти ҳақида ҳикоя қилувчи янги китоби устидаги ишларни ниҳоясига етказди. Қуйида ана шу китобнинг ўзбек миллий эстрадаси тамал тошини қўйган таниқли хонанда, Ўзбекистон халқ артисти Ботир Зокировга бағишланган бўлимидан бир қисмини эътиборингизга ҳавола этямиз.

СЎНГГИ "АЛЛА"...

1984 йилнинг қишида Ботирнинг ўнг биқинида қаттиқ санчиб оғришлар бошланди. У оғриқ, ҳароратнинг ошиши ва кўнгил айнишларини енгиб, ҳамон концертларда чиқишда давом этарди. Бу узоқ давом этиши мумкин эмасди ва қариндошлари уни текширувдан ўтказишга қарор қилишди. Шифокорлар жигар хасталиги ўтказиб юборилган дейишди. Саратон. Эҳтимол бу хатодир, қўшимча текширишлар ўтказиш керак. Шунда Москвага, Иосиф Кобзонга қўнғироқ қилишиб, бор гапни етказишди. Кобзон Россиянинг бош гастроэнтрологи ҳамроҳлигида дарҳол Тошкентга қараб учди. Моҳир мутахассис бўлган бу ёқимтой аёл Ботирни текшириб кўриб, дастлабки ташхисни тасдиқлади. Шунга қарамай Украинанинг бош гастроэнтрологи билан маслаҳатлашилса ёмон бўлмаслигини, жигар бўйича унга тенг келадиган мутахассис йўқлигини айтди. Иосиф Киевга қўнғироқ қилиб, профессордан Тошкентга келишини илтимос қилди. Йўл ҳаражатлари ва хизмат ҳақини тўлашини айтди. Киевлик доктор Тошкентга келди. Дўхтирларнинг умумий ташхиси кўнгилга таскин бермасди — жигар саратони.

Ботир ўзининг дарди бедаволигини, умр шами ўчаётганини биларди. Унинг аҳволи кундан кун ёмонлашиб борарди. Янги йилдан кейин уни шифохонага ётқизишди. Қорни тўққиз ойлик ҳомиладор хотинникидай шишиб кетганди. У шифохона ҳамширараларига ҳазиллашиб, «Мен сизларга туғиб бергани келдим» дерди. Ҳамширалар унинг олдида бу гапдан кулишса-да, аммо ташқарига чиқиб, ҳатто ўлим остонасида ҳам бемалол ҳазил-хузул қилиб ўтирган бу матонатли, истеъдодли инсонга ачиниб, аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкишарди.

Ўша пайтларда Шўро қўшинлари Афғонистон мужоҳидлари билан аёвсиз жанг қилар, ярадор ва касал аскарларни Тошкент госпиталларига келтиришарди. Аскарлар орасида афғон чўлларида сариқ касалига чалинган ва жигари шишиб кетганлар ҳам кўп эди. Ўшанда тошкентлик шифокорлар иттифоқда биринчилардан бўлиб бундай беморларни қонни алмаштириш йўли билан даволаш усулини қўллай бошлашди. Ўтказилган тажрибалар ижобий натижа бера бошлади. Ёш бўлса-да, ажойиб мутахассис шифокор-анестезиолог Владимир Заварзин бу усулни Ботирни даволашда қўллаб кўришга қарор қилди. У госпиталдаги шифокорларни таклиф этди, ва операцияни биргаликда амалга оширишди.

Муолажалар узоқ давом этадиган ва бениҳоя азобли эди. Муолажадан кейин бемор мадордан кетган ҳолда шифтга тикилиб ётарди. Врач ундан сўради:

— Кўнглингиз нимани тусаяпти?

Ботир оғриқдан афтини бужмайтириб жавоб берди:

— Барибир мен хоҳлаган нарсани топиб беролмайсизлар.

— Мен учун сизнинг истагингиз қонун. Бемалол сўрайверинг.

— Биронта жонон топиб берсаларинг зўр бўларди-да.

Заварзин ўзини йўқотиб қўймади:

— Ҳозир топиб келамиз-да!

Шунда Ботир деди:

— Володя, шу топда Жанна Д'Аркни оловда ёқишаётганда нималарни ҳис қилганини англай бошладим. Худди ичимга бензин қуйиб ёқишаётганга ўхшайди. Бутун аъзойи-баданим ёниб боряпти. Совуқроқ бир нима ичгим келяпти.

Володя унга совуқ ичимлик ичиш мумкин эмаслигини, фақат музқаймоқ тузуклигини айтди. Жамшид музқаймоқ олиб келиш учун ташқарига чиқди.

У костюмда кўчага чиққанди. Қиш, атроф оппоқ қор билан қопланган, совуқ эди. Ташқарига чиққач, қўлига палтони ушлаб олгани эсига тушди. Дарров кийиб олди. Шундай бемаҳалда — кечаси соат ўн иккида қаерда музқаймоқ сотилишини ўйлай бошлади. У пайтлари тунги кафелар ва кеча-кундуз ишлайдиган ошхоналар йўқ эди. Бирданига Пўлат Мордухаевнинг «Россия» меҳмонхонаси ресторани оркестрида ишлаши эсига тушди. Балки ҳали кетмагандир. Дастлаб дуч келган машинани тўхтатиб, шоферни шошилтириб ўша ёққа борди. Пўлат ҳали кетмаган, аммо музқаймоқ сотиладиган буфет ва ошхона аллақачон бекилганди. Жамшид унга ялинди.

— Илтимос, ернинг тагидан бўлса ҳам музқаймоқ топайлик.

Пўлат ўйлаб-ўйлаб топди. Улар биргаликда омбор мудирининг уйига жўнашди. Мудир ресторанга келиб, идиш тагида қолган бир нечта музқаймоқни олиб берди. Жамшид уларни банкага солиб, тантанавор равишда шифохонага келтирди. Олиб келгунча бироз эриб қолганига қарамай, Ботир севиниб кетди. У бир Володяга, бир Жамшидга кулиб деди:

— Йигитлар, фақат жаннатда одам шунчалик маза қилса керак.

Афсуски, қонни тозалашнинг фойдаси бўлмади. Шунда танишлардан бири Ботирни Италия олимлари томонидан ихтиро қилинган дори қутқариши мумкинлигини айтди. Сувга чўкаётган хасга ёпишар, деганлари шу бўлса керак. Дорини фақат Одессадан топиш мумкин эди. Дорини келтиришга қарор қилинди. Ёрдам сўраб яна Кобзонга мурожаат қилишмоқчи бўлганида, Ботир қатъий эътироз билдирди:

— Кераги йўқ. Есюни (у Кобзонни шундай атарди) безовта қилманглар. У шундоғам менга отам қилмаган яхшиликларни қилди. Дорини Хилкевичдан илтимос қилиш мумкин, унинг ўғли Одессада туради.

Ҳақиқатан ҳам театр рассоми, Ботирнинг дўсти Г.Юнгвалд-Хилкевич дарров Одесса билан боғланди. Икки кун ўтиб телефонда дори Тошкентга келганини маълум қилишди. Контрабанда йўли билан келтирилган дори ўта қиммат эди. Унинг бир ампуласи 1200 сўм, бир курс муолажаси эса ўттиз минг сўм турарди. Оиладагиларнинг ҳаммаси қўшиб-чатиб керакли маблағни йиғишди. Жамшид билан Гавҳар дорини келтириш учун Тошкентнинг бир чеккасига отланишаркан, қувончдан бутун йўл бўйи куйлаб боришди. Дорини қўлга киритишнинг ўзи кифоя қилмасди, уни қандай қўллаш, қандай таъсир беришини ҳам билиш лозим эди. Дорига ёзилган қўлланма италянча эди. Улар консерваторияга бориб, италян тилини салпал биладиган ўқитувчини топишди. Масалани унга тушунтиришгандан кейин ўқитувчи аёл барча луғатларни титкилаб, нақ уч соатда қўлланмани таржима қилди. Унда ёзилишича, препарат икки-уч кун ичида сариқ касалини даволаши, айрим ҳолларда церрозга ҳам ёрдам бериши мумкин экан.

Ботирнинг ёнидагилар, ҳатто унинг ўзи ҳам мўъжиза рўй беришига ишонишди. Ботир яқинларига, мен кўп марта ўлимга чап бердим, худо хоҳласа бу сафар ҳам касалликни енгаман, деб айтди.

Володя Заварзин нотаниш уколни қилишга қарор қилиб, кўп нарсаларни: хизмат лавозимини, касбини, ҳаттоки ўз ҳаётини хавф-хатарга қўйди. Унинг олдида икки йўл бор эди, хасталик Ботирни адо қилгунча кутиб туриш ёки таваккал қилиб бўлса-да, уни қутқариб қолиш эди. У иккинчи йўлни танлади. Докторнинг укол бошлашини фақат уч киши — шифокорнинг ўзи, Ботир ва Жамшид биларди, холос.

Биринчи укол қилинди. Володя аста-секин дорини қон томирига юборди. Шифокор шунчалик ҳаяжонланардики, бамисоли пичоқнинг тиғи устида бораётгандек эди. Уколдан Ботир мудрай бошлади. Володя ва Жамшид унинг ёнида жимгина ўтиришарди. Ярим соатча ўтди, ҳаммаси жойида.

Володя Жамшидни коридорга чақириб деди:

— Кетдик, менда озгина спирт бор. Озроқ ичмасам ҳозир тамом бўламан.

Мўъжиза рўй бермади, хориж дорисининг нафи тегмади. Ботирнинг аҳволи оғирлашиб, каравотдан бутунлай туролмай қолди.

Ботирга энг яқинлари, асосан хотини Галина ва Жамшид, шифохона энагалари қараб туришар, уларни тез-тез безовта қилишдан Ботир ўнғайсизланарди. Бир куни Жамшид унинг оёғини ювмоқчи бўлди. Акасини ўтирғизиб орқасига ёстиқни суяди. Палатага сувли тоғора, совун олиб кириб, оёғини юва бошлади. Ака-укалар орасида оддий ҳол бўлса-да, бу ўринда қариндошлик ришталарига янада яқинлик берадиган нимадир бор эди. Ботир оёғини авайлаб юваётган укасига ғамгин қараб кутилмаганда деди:

— Биласан-ку ука, мен сени қанчалар яхши кўришимни. Шунинг учун мендан ранжима, яхши-ёмон гаплар ўтган бўлса, мени кечир.

Жамшид бу гапни ҳазилга йўйди:

— Ака, олдингизга шундай танноз ҳамширалар киришадики, улар кирганда оёғингиз албатта тоза бўлиши керак-да.

Бироқ Жамшиднинг юраги орқасига тортиб кетганди: одатда одам ўлим олдидан шундай гапларни айтади.

Бир куни одатдагидек Галина ва Жамшид Ботирнинг ёнида навбатчилик қилишарди. Қоқ ярим тунда, Ботир ухлагач, улар ҳам бироз мизғиган эдилар. Бир пайт тўсатдан кимдир Жамшидни туртгандай бўлди, у кўзларини очиб Ботирнинг ўрни бўшлигини кўрди. Жамшид Галинани уйғотди ва иккаласи коридорга югуришди. Бўм-бўш, хира ёритилган коридорда Ботир аста-секин юриб борарди. Улар Ботирнинг ортидан боришди, Галина қўлидан тутди:

— Ботир ака, нега турдингиз? Нега мени уйғотмадингиз, сал-пал кўзим илинган экан...

Ботир ажабланиб бир Галинага, бир Жамшидга қаради:

— Мен ўзи қаердаман, Навфал қани?

Жамшид қўрқа-писа деди:

— Ботир ака, сизга нима бўлди? Навфал вафот этган-ку...

— У палатамга келиб, ака, қийналиб ётаверасизми, юринг кетамиз, деб айтди, — зўрға гапирди Ботир. — Бизлар кетдик. Мен Навфалдан бу ерга қандай келиб қолганини сўрадим, ахир, у биринчи шифохонада ётганди-ку. У қаёққа кетди?

— Навфал бу ерда йўқ. Сиз шифохонада ётибсиз, сизга туриш мумкин эмас, юринг, палатага қайтамиз.

Ботир тўхтади, сўнгра худди илдизи суғорилган дарахтдек Жамшид ва Галинанинг қўлларига қулади. Улар Ботирни кўтариб палатага олиб киришди.

1985 йил 23 январ куни Ботир оламдан ўтди.

Ўша куни уни янги квартирасига олиб келишди, залнинг бир чеккасига кўрпача тўшаб ётқизиб қўйишди. Ботирнинг ўлими хабарини онасига қандай етказишни ўйлаб бошлари қотди. Охири, ноилож айтишди. Онаизор етиб келди. Зинапоядан чиқаётиб эшик олдида тўпланган қариндошлардан сўради:

— Болам уйдами?

Унга Ботирни олиб келишганларини айтишди. Мотамсаро она залга кириб ўғлини кўрди. Ёнида турганларга қатъий оҳангда деди:

— Мени ўғлим билан холи қолдиринглар.

Онаизорга бир сўз демасдан, ҳамма хонадан чиқди. Она ўғлига энгашиб, унинг юзларидан ўпди, бошларини, юзларини силаб-сийпалади. Устига ёпилган кўрпани тўғрилаб қўйди. Эшик ортида турган қариндош-уруғлар онаизорнинг алла айтаётганини эшитишди. Кейин у ўғли билан суҳбатлаша бошлади, боласининг бутун ҳаётини йилма-йил эслади. Она тун бўйи марҳум ўғли билан гаплашиб чиқди. Ҳеч ким уларнинг суҳбатига халал беришга журъат этолмади.

Фарзанд доғида куйиб адо бўлган она хонадан чиққанда одамлар аввалги Шоҳистани эмас, унинг соясини кўрдилар. Ўша тунда она қалби ўғли билан бирга ўлганди.

Ботир билан видолашув маросими филармониянинг Свердлов номидаги концерт залида ўтказилди. Мотам маросимида қариндошлар, дўстлар, хонандалар, созандалар, рассомлар, шоирлар ва актёрлар бир-бирлари билан алмашиб қоровулликда туришди. Ботир ётган тобут гулчамбарларга тўлиб кетганди. Зал дарвозалари ланг очиқ, кўчадан оқиб келаётган издиҳомнинг адоғи кўринмасди. Январнинг изғиринли, рутубатли кунида бутун Тошкент аҳли севимли хонандалари билан видолашишга шошиларди. Заводларнинг ишчилари сменадан чиқиб бу ерга келишди. Эски шаҳардаги ҳунармандлар, талабалар, шофёрлар, хуллас, Ботирнинг ёшу қари мухлислари ишларини тўхтатиб, концерт залига гуррос-гуррос оқиб келарди. Ўзбекистонда Ботирнинг вафоти тўғрисидаги хабардан изтироб чекмаган бирон-бир инсон қолмаганди гўё. Нуроний оқсоқоллару навниҳол гўзаллар, аёллар, эндигина ҳаёт остонасига қадам қўйган йигитчалар хонанда билан видолашиш учун келишарди. Тошкент курантлари эса гўё бу оламда ҳамма нарса ўткинчи эканини эслатиб занг чалиб турарди.

Майитни олиб чиқиш пайтида «Араб танго»си янгради. Театрга йиғилган минглаб оломон қўшиқни тинглаб, ток ургандай титраб кетди. Ҳамманинг кўзига ёш келди. Шаҳар марказидан Чиғатой қабристонигача Ботирнинг жасади солинган тобут қўлма-қўл бўлиб борди. Бутун йўлда машиналар ҳаракати тўхтаб, тобуткашларнинг сони эса тобора ошиб борарди. Халқ ўзининг севимли хонандасини сўнгги манзилга кузатарди...

Магнитофон қулоғини бурайман, карнайдан таралган Ботир Зокировнинг қўшиғи одамни ўйга толдириб, қувонтириб, ҳаяжонлантириб ўзи билан юксакларга олиб кетади: У худди тирикдай, орамизда юргандай.

Фотима ШАРИПОВА

ҲАМКОРЛИК

К.Станиславский ва В.Немирович-Данченко номидан Москва академик мусиқий театри балет гуруҳининг пойтахтимиздаги гастрол спектакллари мухлислар томонидан катта қизиқиш ва ҳаяжон билан кутиб олинганидан хабарингиз бор. Очиғини айтганда, бундай катта таркибдаги (юзга яқин артистлар, мусиқачилар, декорациячилар, режиссёрлар, дирижёрлар, реквизит, саҳна безаклари ва либосларини айтмайсизми!) гуруҳ ҳали юртимизга меҳмон бўлмаганди. Бинобарин, лойиҳа ташкилотчилари қанчалик улкан вазифани ҳал этишга киришганларини тасаввур қилиш қийин эмас.

Сафар якунида москвалик дирижёрлардан бири, Россияда хизмат кўрсатган санъат арбоби Георгий Жемчужинга бир неча савол билан мурожаат қилдик.

— Пойтахтимизда намойиш этиш учун айнан «Оққуш кўли», «Дон Кихот», «Жизел», «Шчелкунчик» балетлари танланишининг сабаби нимада?

— Аввало, бу спектакллар бугунги кунда саҳнамизда мунтазам қўйиб келинаётган асосий асарларимиздан. Қолаверса, тўртталаси ҳам ихчам ва саҳнадан саҳнага олиб юришга қулай саҳналаштирилган. Бундан ташқари, ҳозир театримиз реконструкция қилинаётгани муносабати билан бошқа кўпгина спектаклларимиз репертуардан чиқиб кетган.

— Алишер Навоий номидаги театр оркестрининг профессионал даражаси ҳақида фикрингиз қандай?

— Оркестрнинг профессионал даражаси жуда ҳам яхши, бу жамоа билан бемалол ижодий ҳамкорлик қилиш мумкин. Оркестр репертуарининг ранг-баранглиги машқлар жараёнини анча енгиллаштирди. Агар фақат икки кунгина оркестр билан машқ қилганимизни ҳисобга оладиган бўлсак, натижанинг қанчалик юқори эканлиги аён бўлади.

— Георгий Григоревич, тошкентлик томошабинлар, умуман, мазкур гастрол сизда қандай таассурот қолдирди?

— Пойтахтлик санъат мухлисларининг спектаклларимизга муносабатлари бизни ниҳоятда хурсанд қилди. Уларнинг ҳар бир спектакл вақтидаги ўткир нигоҳлари, якка ижроларга алоҳида эҳтиромлари, томоша сўнгидаги давомли олқишлари шаҳарнинг ўзига хос театр анъаналари мавжудлигидан далолат бериб турибди.

Афсуски, бўш вақтнинг умуман йўқлигидан шаҳарни фақат автобус ойналаридангина томоша қилдим. Кези келганда зарур шарт-шароитларни ва мазали таомларни муҳайё қилгани учун маъмуриятга миннатдорчилик билдирмоқчиман.

Эътироф

Г.Жемчужиннинг охирги сўзларига шуни қўшимча қилмоқчимизки, ҳақиқатан ҳам тадбир ташкилотчилари гастролнинг яхши ўтиши учун бутун куч-ғайратларини сарфладилар. «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси барча ташиш ишларига бош ҳомийлик қилди. «Пойтахт» меҳмонхонаси маъмурияти эса артистларнинг яшаш ва дам олишлари учун етарли шароитни яратишга ҳаракат қилдилар.

Спектакллардан бўш вақтда бир гуруҳ санъаткорлар Самарқандда бўлиб, шаҳарнинг қадимий ёдгорликлари билан танишиб қайтдилар. Театрнинг иккита залида москвалик машҳур балет усталари бизнинг артистларимиз учун «мастер-класс» дарсларини ўтиб бердилар. Шубҳасиз, бундай ижодий мулоқот бир умр санъаткорлар ёдида қолади.

Ирина КОВБАС,
санъатшунослик фанлари номзоди

Маданий ҳаёт

Гулистон шаҳридаги Ёш томошабинлар халқ театрида «Олтин жўжа» спектакли томошабинлар эътиборига ҳавола этилди. В.Орлов қаламига мансуб бу асарни ёш режиссёр Жаҳонгир Бозорбоев саҳналаштирди.

Асосий ролларни Жаҳонгир Бозорбоев, Нодира Ҳайитбоева, Баҳодир Музаффаровлар ижро этишмоқда.

М.КАРИМОВА

ЮРТИМДА БАҲОР НАФАСИ...

Искандар ХЎЖАЕВ (ЎзА) олган суратлар.

Кўргазма залларида

БАҲОР ИЛҲОМЛАРИ

Баҳор билан бирга кириб келадиган байрамларни рассомлар ҳам кўтаринки кайфият ва бир қатор янги асарлар билан кутиб олишди. Баҳорнинг илк кунларидаёқ соғинган қалбларга гўзаллик улашиш мақсадида бир неча кўргазмалар бўлиб ўтди.

Республика Дизайн коллежида таниқли мусаввир Жўра Асроннинг "Вақт ранглари" туркум асарлари кўргазмаси очилди. Рассом асарларида ҳаёт манзаралари, табиатнинг бир қарашда инсон кўзи илғамайдиган гўзал ва бетакрор нафаси уфуриб туради. "Олтин Мерос" халқаро хайрия жамғармаси ва "Ҳамоҳанглик" ижодий маркази ҳамкорлигида ўтган бу тадбирда дизайн коллежи устоз ва талабаларининг қадимий ва замонавий ўзбек миллий баҳор либосларининг янги моделлари намойиши кўргазмага файз бағишлади.

Ўзбекистон миллий банки Бадиий Галереясидаги халқаро Хотин-қизлар кунига бағишланган кўргазмада мусаввиралар Флорида Қамбарова, Галия Абдураҳмонова, Диана Содиқова ва бошқаларнинг баҳор гўзаллигини тараннум этувчи асарлари намойиш этилди.

Замонавий санъат марказида юртимиз рангтасвир санъати оламида ўз йўналишига, услубига эга бўлган Людмила Содиқованинг 40 га яқин энг сара асарлари томошабинлар эътиборига ҳавола этилди. Аёл қалби ила уйғунлашиб тасвирланган манзаралар, натюрмортлар кўнглингизни яйратиб юборади.

Давлат Санъат музейида ёш мусаввира Дилором Мамедованинг ўзбек миллий урф-одатлари, қишлоқ ҳовлилари, ўлкамиз манзараларига бағишланган "Ҳаётим мазмуни" номли савдо-кўргазмаси бўлиб ўтди. Дилором ўзбек миллий ҳовлиларини жуда оддий ва шинам тасвирлаган.

Диломнинг баъзи асарлари хорижлик санъат мухлисларига ҳам манзур бўлди.

— Ҳар бир асаримнинг яратилиш тарихи алоҳида ва улар ўз фарзандимдек азиздир, — дейди Дилором Мамедова. — Асарларимдан ҳали кўнглим тўлгани йўқ. Мукаммал асарлар яратиб, жаҳон миқёсидаги кўргазмаларда қатнашиб, гўзал Ўзбекистонимизнинг довруғини оламга кўз-кўз этиш энг катта орзуим.

Баҳор байрамларига бағишланган кўргазмалар давом этмоқда.

САРВАРА

Н.СЕМЕНОВА олган суратлар.

СИЗ ҲАМИША МУКАРРАМСИЗ

Қорақалпоғистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, вилоятлар ҳамда Тошкент шаҳар Маданият ва спорт ишлари бошқармалари, «Ўзбектеатр», «Ўзбекнаво», «Ўзбекрақс», ижодий бирлашмалари, Академик ва халқ бадиий жамоалари дирекцияси, театрлар ва бадиий таълим муассасалари халқаро хотин-қизлар куни муносабати билан кўплаб тадбирлар ўтказдилар.

Байрам арафасида профессионал театрлар саҳнасида оналаримиз, тадбиркор аёллар ҳамда хотин-қизларга бағишланган спектакллар, театрлаштирилган дастурлар, таниқли хонанда, раққоса ва созандалар иштирокида «Оналар бор, олам мунаввар», «Қалбимиз тўридасиз, азиз аёллар», «Ватан куйчисисан, меҳрибон аёл» мавзуларида концерт дастурлари намойиш этилди. Маданият ва спорт ишлари вазирлиги тизимидаги музейларда аёллар мавзуига бағишланган асарлардан, шунингдек, рассом аёлларнинг ишларидан кўргазмалар ташкил этилди.

Маданият уйлари ва кутубхоналарда уюштирилган «Меҳри уммон онажонлар», «Она мадҳи тилларда достон», «Мунису мукаррам ўзингиз, аёл», «Аёл — оила фариштаси», «Ибратли келин», «Иқбол», «Шаҳар маликаси», «Балли, қизлар» мавзуларидаги тадбирлар, Нодира, Увайсий, Зулфия ва бошқа машҳур шоиралар шеъриятига бағишланган мушоиралар анъанавий байрам файзига файз қўшди. Маданият ва истироҳат боғларининг очиқ саҳналарида эл суйган санъаткорлар ва истеъдодли ёш ижрочилар концерт дастурларини намойиш этдилар.

Вазирлик ташаббуси билан пойтахтда ижод қилаётган таниқли ҳофиз, раққоса ва созандаларнинг махсус байрам гастроллари уюштирилди. Жумладан, Ўзбекистон халқ ҳофизи Ўлмас Саиджонов раҳбарлигидаги санъаткорлар гуруҳи Қашқадарё вилоятининг Деҳқонобод туманидаги баланд тоғ қишлоқларида, Муборак чўлларида маданий хизмат қилиб қайтди.

Улуғ айём кунлари маданият, санъат соҳасида узоқ йиллар самарали меҳнат қилган, ҳаваскорлик ва фолклор жамоаларини ташкил этишда жонбозлик кўрсатганларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатилди.

Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг матбуот хизмати

Пойтахтимизда фаолият кўрсатаётган «Дийдор» театр-студиясида Муқимий номидаги мусиқий театрнинг кекса актёрларидан бири, Ўзбекистон халқ артисти, устоз Файзулла Аҳмедов билан учрашув бўлиб ўтди.

«ДИЙДОР» УЧРАШУВЛАРИ

Таниқли санъаткор саҳна санъатининг масъулияти ва имкониятлари ҳақида, улуғ саҳнадошлари — Лутфихоним Саримсоқова, Раззоқ Ҳамроев, Маҳмуджон Ғофуров, Сойиб Хўжаев, Ҳамза Умаровлар яратган ижрочилик, актёрлик мактаби тўғрисидаги фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашди. Устоз ва шогирдларнинг савол-жавоблари ҳам қизиқарли бўлди.

Театр-студия ёшларининг Ўзбекистон халқ артисти Марям Ихтиёрова ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Равшан Солиҳов билан бўлган учрашувлари ҳам мароқли ўтди.

Ю.АВЛОҚУЛОВ

Ноёб ҳодиса

Фантастик ҳажвия

Чоли тушмагур кундузи уйида куймаланиб юриб-юриб, шаҳар деярли уйқуга кетганда, кўчага чиқди. Яхтагини ўзгартириб ҳам ўтирмади. Аллакимларга ўхшаб (бу кампирининг гапи) унинг устидан алмисоқдан қолган белбоғини маҳкам боғлади-да, қўлтиғига ниманидир қистириб чиқди-кетди. Кампири ҳай-ҳайлаганича қолди.

Чол шу кетганича қинғир-қийшиқ, битта арава ё мошина зўрға юрадиган йўллардан ўтиб, катта кўчага чиқиб олди. Буни қарангки, чарчамади. Фақат қадами бироз секинлашганини сезди. Қўлини орқасига қилиб олди. Хадрага етиб келганида нияти қатъийлигига яна бир карра ишонди.

Чол театр олдидан ўтди-ю йўлкадан тикка кетаверди. Кўчанинг нариги бетидаги шамалоқ нурлару, дўконлар ичидаги живир-живирларга бир-бир қараб «бошшимга ураманми уларни» деб қўйди ўзига-ўзи. Негадир яна пичирлади: «Сичқон сиғмас инига, ғалвир боғлар думига». Нега бу мақол эсига тушиб қолди, ўзи ҳам билмайди. У етти қаватли бино олдида қадамини секинлаштириб, атрофга оҳиста кўз югуртирди. Ҳаммаёқ сув қуйгандек жим-жит. Шу ерга келгунча атиги бир-икки мошинагина визиллаб ўтиб кетди. Нариги бетда, ҳойнаҳой мелиса бўлса керак, бир кўринди-ю бошқа кўринмади. Чол худди сайр қилиб юрган одамдек кўзини уёқ-буёққа ташлаб кетаверди. Мўлжаллаган дўконига яқинлашди. Синамоқлик учун қўлини соябон қилиб, ойнасига тиралганича ичкарига қараган бўлди. Хайтовур атрофни бузиб юборувчи қўнғироқ чалинмади. Бир-икки қадам яна юқорилаб юрди-ю, худди ичкаридагиларни қайта кўргиси келгандек орқасига қайтди. Дўконга қапишиб туриб, белбоғидан калит олди. Айни вақтда у қулфни ўроғлиқ латтасидан бўшатди. Калитни тушириб бураган эди, қулф шилқ этиб очилди.

Чол атрофга кўз қирини ташлаб олди-да лип этиб ичкарига кирди, бир лаҳза китобларга тикилиб турди. Кейин шоша-пиша халтасини очди. Унга Ҳазрат Навоийнинг, Бобур ва Улуғбекнинг чиройли жилдли китобларидан бир нусхадан солди. Ойбекники қолиб кетмасин, деб уни ҳам олволди. Абдулла Қаҳҳорникига кўзи тушди-ю, унга ҳам ҳамла қилди. Ғафур Ғулом билан бир куни чойхонада учрашиб қолиб, қўл олиб кўришган... Шунинг ҳурмати йўқми?! Чол унинг ҳамма жилдини халтасига солди.

Китоб дегани шунақаям оғир бўларкан, бошқа олмади. Дўконда тахланиб ётган не-не китоблар: «Мени ҳам олиб кетинг» деб ялинаётганга ўхшарди. Чол кўзини чирт юмдию халтани судраганича ташқарига чиқди. Эшикни оҳиста ёпди. Эшикни қулфлаб устини ўради.

Кўча ҳамон жим-жит, пашша учса сезилгудек эди. Шу пайт кўчанинг нариги бетида кимдир унга тикилиб қараб турганга ўхшаб кетди. Чол ўзини дарров панага олди. Милиционер йигит уни аллақачон сезган, дам кулиб, дам ёқасини ушлаб кузатаётган эди. Буни қарангки, кузатгани сари у қувнаб борар ва негадир енгил тортарди. Дурбини бор экан, ўша иш бериб, нечта китоб олганини ҳисоб-китоб қилиб, хабар бермоқ учун бошлиғини кутиб турган эди.

Бошлиғи унинг ҳаддан зиёд шодлигини кўриб, ҳайрон қолди. «Тинчликми?» — сўради негадир у ҳам бироз шошиб. Навбатчи жилмайиб деди:

— Суюнчи беринг, ўртоқ бошлиқ, китоб дўконига ўғри тушди.

— И-е, — деб юборди бошлиқ, — тутмадингизми?

— Тутмадим. Тутиб гуноҳига қолмай дедим. Ахир китоб дўконига ўғри тушганини умримда кўрмаганман. Бу — ноёб ҳодиса!

Бошлиқнинг чеҳраси очилиб кетди.

— Тўғри қилибсиз, китоб билан пичоқнинг ўғриси бўлмайди.

Бошлиқ ўзича ҳали ҳам китобга ташна одамлар борлигидан, бу иш уларга катта ёрдам беришидан завқланиб кетди.

— Чол узоққа кетиб қолмаганмикин?

— Йўғ-е.

— Гап бундай, — деди у жиддий оҳангда. — Чолнинг орқасидан боринг, қўрқитиб юборманг. Халтасини очиб кўринг-чи, қандай китобларни ўмарди экан. Олди-қочди, маза-матрасиз брошюраларга кўз олайтирган бўлса, дарров орқасига қайтаринг.

— Ундай эмас, ўртоқ бошлиқ, Алишер Навоий, Бобур, Улуғбек каби алломаларнинг китобларидан олган.

— Шундайми?

Бошлиқ нима дейишини билмай ўйланиб қолди. Орадан бироз ўтгач:

— Бунақа ўғрини умримда кўрмаганман, ҳозирча ҳисоботга киритмай турайлик-чи...

Яйра САЪДУЛЛАЕВА

Бир жуфт ғазал

УРГИЛСИН ҚУЛИНГ...

Пошшоойим — менинг кўнглим,
Фармон берар ҳар ишга,
Икки қўлим — икки қулим
Тайёр турар юмушга!
Дарахт эрсам, шохи — қўлим.
Япроқланар, очар гул.
Меваларим сўлим-сўлим,
Бари сенга,— дейди ул.
Эсон-омон борсанки қўл,
Орзуларга эришдим.
Ризқ-насиба атадинг мўл,
Ўзлигимда тиришдим.
Битта қўлим тутди қалам,
Туну кун ёзабердим.
Бирисида ўсди болам.
Турмуш не? — сезабердим.
Гоҳи дейман, дилим хира,
«Қўлим ишга бормайди».
У-чи парво қилмай сира
Ҳаракатга чорлайди.
Умр йўли — пасту баланд,
Ҳаёт синаб тобларкан,
Ким дўст бўлса меҳнат билан
Ўз бахтини топаркан...
Фароғатга ўзни отмас,
Олдда ишлар бир талай...
Ўтда куймас, музда қотмас
Қулларимдан ўргилай!

ТАНДИР

Нон ёпишдан олдин ҳар чоғ
Қизитилади тандир.
Аввал қора, сўнгра оппоқ
Рангга кирар бирма-бир.
Назаримда ижод бироз
Иссиқ тандирга ўхшар.
Қаламасанг ақл, — эҳтирос,
Машқингни кулга ташлар...
Гоҳ тутайди кўз ачитиб,
Ёнабермаса дилинг....
У ҳам ўйнар ўт сачратиб,
Сўзга кирганда тилинг...
Оқ қоғозга кўчгунича
Қораяр қанча қоғоз.
Сўнг мисоли гўзал кулча...
Ижод ловуллар боз-боз.
Баланд бўлса илҳом тафти
Ҳароратли тушар шеър.
Шунда барча мухлис аҳли
Мазза қилиб уни «ер»...

Гулчеҳра ЖЎРАЕВА

Рассом Бахромжон КАЛОНОВ

Гулбой ҲАЗРАТОВ

ҚИЗ ВА ЙИГИТ

Қиз еттига тўлганда,
Онага ҳамрох бўлганда
Қўғирчоғин ардоқлар,
Қиё боқиб сир сақлар.
Саккиз ёшда қирмиз рангга
Ҳавас билан қарайди,
Тўққиз ёшда тўлғониб,
Чилвир сочин санайди.
Кетмай кўзгу олдидан,
Ороланиб қарайди.
Ўн бирида вақт топар,
Ўйин билан кулгига.
Ясан-тусан айланар
Қиз боланинг мулкига.
Ўн иккига борганда,
Келинларга иноқ бўлар.
Ўн уч ёшда ўйламасдан
Бўз ўтовда қуноқ бўлар.
Суйганига сўз тополмай,
Дудуқланиб нўноқ бўлар.
Дугоналар даврасида
Ажабтовур сўроқ бўлар.
Ўн тўрт ёшда тўти қушдай,
Кўкда тўлган ойдай бўлар.
Ўн беш ёшда қарасангиз,
Қалам қоши ёйдай бўлар.
Икки юзи қирмизи,
Ловуллайди анордай.
Йигитлардан ором кетиб,
Кўзи ёнар фонардай.
Ўн еттига чиққанда
Ирғай мисол эшилиб,
Боққан чиқар хумордан.
Кулук бедов сағрисига
Тақиб қўйган тумордай...

Қирғизчадан Т.АДАШБОЕВ таржимаси

Николай ЕЛИН, Владимир КАШАЕВ

ҚУРУҚ ЎТИРАВЕРАМИЗМИ?

Ҳажвия

Мария Ивановна Яковлева ўлим тўшагида ётар эди. Ундан ҳатто врачлар ҳам умидини узишди.

— Ҳеч нарса қилиб бўлмайди. Мўъжиза фақат «Спортлото»дагина юз беради, — дейишади улар. Ҳамқишлоқлари видолашгани кела бошлашди. Совхоз директори ўртоқ Андреев ташриф буюрди.

— Алвидо! — деди у, — қадрли Мария Ивановна, алвидо! Сен яхши одам эдинг. Бироқ меҳнат қилишни ёқтирмас эдинг. Сен бу билан бизга кўп панд бердинг, лекин биз сени кечирамиз.

Яковлева эса бир хилда ётар, ҳеч нарсани сезмас эди. Қўшнилари уни бирма-бир ўпиб, кетишга чоғланаётганларида бўлғуси марҳума билан бир звенода ишлаган Клаша Субботина келиб қолди.

— Нега дарров кетяпсизлар? — дея ҳайрон бўлди у. — Шошилаверманглар, ўтириб бир чой-пой ичайлик!

— Секинроқ, — дея огоҳлантиришди уни, — ҳозир чой ичадиган пайт эмас.

— Аҳвол шунақа оғирми? — сўради Субботина.

— Врачлар фойдасиз дейишяпти...

— Врачлар ҳам янглишиши мумкин, — деди Клаша уларнинг гапини узиб-юлқаб. — Нимага «фойдасиз» эмиш.

— Айтишяпти-ку, ҳеч нарса қилиб бўлмайди, деб.

— Биз буни ҳали кўрамиз. Врачлар фақат дорини билишади. Инсон қалбини тушунмайдилар. Киши қалбини яхшилаб ахтарган киши резервларни топа олади, — деди Субботина.

— Яна қанақанги резервлар бўлиши мумкин. Мария Ивановнанинг қалбидан яна нималарни топиш мумкин? — дея ҳамқишлоқлари ишонқирамай сўрашди.

— Барибир уриниб кўриш керак, — бўш келмади Клаша. — Мен Яковлевани кўпдан биламан. Унчалик бўлмаса-да, ҳарқалай, яхши одам. Ҳозир у мадорсизланган, албатта. Бироқ, тузатса бўлади!

У чала ўликнинг тўшагига яқин келиб ўтирди. Яковлеванинг юраги уришдан тўхтаётгандай эди.

— Эшитдингми, Мария Ивановна, агрономни ишдан олишди.

Яковлева сал-пал қимирлаб қўйгандай бўлди.

— Ҳа айтмоқчи, — Субботина гапида давом этди. — Буйруқда «Ишни эплай олмагани ва аҳлоқи ёмонлиги учун» деб ёзишибди.

Яковлева чуқур нафас олди, пулси нормаллаша бошлади.

— Денисовнинг бўлса хотини ташлаб кетди, бир энлик хат ҳам қолдирмасдан қочибди. Кетгани кетган, уйдаги бор нарсани ўзи билан олиб кетибди.

Мария Ивановна бир кўзини сал очиб хиёл кулимсиради.

— Юрак фаолияти яхшиланяпти, — дея шивирлади севиниб Субботина.

— Муркин бечоранинг янги мотоциклини ўғирлашди, — давом этди Субботина. — Шундоқ бостирмада эчкиси билан турган экан, икковини бирга ўмаришибди.

Мария Ивановна ингичка қўлини тираганча ўрнидан туриб ўтирди.

— Муркин ўзининг полковник акасидан пул сўраб хат ёзибди.

Яковлеванинг ранги оқаринқираб ўзини ёстиққа ташлади.

— Акаси пул бермабди, пул бермабди!!! — дея қўлини силтади Клаша.

— Беморни ҳаяжонлантирманглар, — дея жаҳл билан шивирлади врач, — дарров тонусини кўтаринг, яна кризис ҳолатига тушиб қолади.

Субботина зудлик билан нималарнидир эслади.

— Ҳа, Жориннинг ўғли институтга бу йил ҳам киролмади, йиқилди.

Повpованинг гўштдор товуғини машина янчиб кетди.

Кузминларнинг бодрингини совуқ уриб, расво қилди...

Мария Ивановна оёғини каравотдан осилтириб ўтирди ва шиппагини кийди. Сўнг очиққўнгиллик билан деди:

— Гапингни тўхтатиб тур. Бориб чой қайнатиб келай. Қуруқдан қуруқ шундай ўтираверамизми?

У чойнакни олди ва дадил қадамлар билан ошхона сари йўналди.

Русчадан Исмоил ОЛЛАБЕРГАНОВ таржимаси

Дунё — кенг...

БАРБАРАНИНГ «СИРЛИ» ОМАДИ

Дунёда ақлга сиғмайдиган ишлар кўп. Бироқ улар орасида омад, деган бир тушунча ҳам борки, унинг сабаб-у қонуниятларини ақл тарозусида тортиб, изоҳлаб бериш мушкул.

Ҳаётда муттасил омадсизликларга учрайдиган одамлар бўлганидек, тақдир эркалаганлар — омади кулганлар ҳам бор. Омадли инсонларнинг саъй-ҳаракатлари хамирдан қил суғургандай ўз-ўзидан амалга ошиб кетаверади.

Полшанинг Капиша шаҳрида Барбара Рол исмли аёл ўз умрида жуда кўп марта бахтсиз ҳодисаларга учраган. Бироқ ғалати томони шундаки, ҳар гал кўнгилсиз воқеага дуч келганида Барбаранинг омади чопиб омон қолган. Аниқ ҳисоб-китобларга қараганда, у бир юз йигирма етти марта мўъжиза рўй бериб, накд ўлимдан қолган.

Кўнгилсиз ҳодисалар Барбарани уч яшарлигидан бошлаб таъқиб этган. Уч яшар гўдак ота-онасининг кўз ўнгида беш қаватли уйнинг деразасидан тушиб кетади. Бироқ орадан саноқли дақиқалар ўтиб, кўчадан ўтаётган бир йўловчи соппа-соғ Барбарани қўлида кўтариб келиб, зор қақшаб ўтирган ота-онасига узатади. Варшавадаги травматология клиникаси врачлари гўдакнинг баданида бирон-бир хасталанган жойни топишолмаган. Маълум бўлишича, Барбара бешинчи қаватдан тушиб кетишидан бир соат олдин биринчи қаватдаги дўкондан бўш қоғоз қутиларни чиқариб уюб ташлашган экан.

Ўн ёшида қорувли бир амаки Барбарани велосипедда уриб кетади. Бу тўқнашувда велосипеддаги амаки йиқилиб, икки қовурғаси ва қўли синади. Барбара эса уст-бошини қоқиб, сумкасини кўтарганча мактабига йўл олади. Ўн икки ёшида эса ўқдай учиб келаётган автомобил тагига тушишига бир баҳя қолган — энг сўнгги лаҳзада мўъжиза рўй бериб, машинанинг ғилдираги чиқиб кетади ва йўлдан четлашиб икки марта ағдарилади. Ҳайдовчи оғир жароҳатлар билан касалхонага олиб кетилади.

Омадли Барбара тўрт марта авиаҳалокатдан, етти марта автоҳалокатдан омон қолган. Ўн икки марта зинапоядан йиқилади. Бир марта у турган балкон ўпирилиб тушади. Барбаранинг жонини газ портлаши, босқинчилар ҳужуми, кема чўкиши, Варшава опера театрининг маҳобатли қандили қулаб тушгандаги, икки поезднинг тўқнашиб кетгандаги бахтсизликлардан фақат омад, деган мўъжизагина асраб қолган.

Бу бахтсиз тасодифларда ўзининг иштирокини тасдиқловчи кўплаб маълумотномалар, газета хабарлари ва нотариал идора томонидан тасдиқланган гувоҳларнинг кўрсатмаларини Барбара асраб-авайлаб келаётир. Шунчалик хатарли бахтсиз тасодифларга учраганига қарамай, Барбаранинг бирор-бир жиддий жароҳат олмагани, чиндан-да, ҳайратланарли ҳодиса. Фақат бир марта самолёт ҳалокатида у битта тишидан ажралган, холос. Ўшанда самолётдаги юз нафар йўловчидан учтаси тирик қолгани ҳисобга олинса, битта тишдан ажралиш, албатта, фожиа эмас. Тирик қолган икки йўловчи эса узоқ вақт касалхонада даволанишган.

Полшалик мунажжимлар Барбара Рол омадининг «сири»ни унинг туғилган йили, куни бўйича, қайси юлдуз буржида таваллуд топганига қараб аниқлашга уриниб кўришди. Омадли аёл 1927 йил 6 майда туғилган экан. Мунажжимлар бу сана билан боғлиқ ҳеч қандай ғайритабиий ҳодисаларни топишолмади.

Фанда тасодифий бахтсизлик ёки омаднинг табиатини тушунтириб берадиган аниқ далиллар йўқ. Чунки бу каби мўъжизавий ҳолат ақл билан изоҳланадиган воқеалар сирасига кирмайди. Бу — Яратганнинг синови ёки иноятп, деган тушунча нафақат оддий одамларнинг, шунингдек, тадқиқотчи олимларнинг ҳам ягона хулосаси, дейиш мумкин.

Муҳаммад ОЧИЛ

УСТОЗ

Ҳажвия

Исфан ишбилармоннинг уддабуронлиги ҳақида шаҳарда турфа тус тешик қулоқ гаплар юради:

— Исфан билан мактабда бир партада ўтириб бўй тортганлигимдан фахрланаман! Бўладиган бола бошидан деганларидек, синфдошимиз «Алифбе»дан анқовроқ бўлсаям, аммо «арифметика»нинг авра-астарини ағдариб ташларди. Ишқилиб, икки карра иккидан беш чиқаришни қойиллатарди-да...

— Исфан каминага ҳам армиядош жўра бўлади. Жуда пухта эди, қурғур! Қичиган жойини ҳам роҳат топмаса бежизга қашламасди. Ҳарбий хизматни «курорт»дай ўтказган. Ҳа, энди ошхонада бош ошпаз бўлгандан кейин...

— Исфан биз билан олийгоҳда ўқиган. Домлаларнинг машинасини артиб-партиб бўлса ҳам ишини битириб юрарди, сурати «Ҳурмат тахтаси»дан тушмасди...

Ана ўша Исфан ишбилармон яқинда уддабуронлигини яна бир бор далиллаш учун ҳамшаҳарларига ҳашаматли савдо кошонасини ҳадя этди.

О-о-о! Бу дўкон пештахталарида «йўқ» деган нарсанинг ўзи йўқ! Айтайлик, бирон-бир харидор уни синамоқчи бўлиб, «Менга анқонинг уруғи» керак бўлиб қолди", деса ҳам Исфан ишбилармон ўзини йўқотмайди. Йўлингизга пешвоз чиқиб, қўли кўксида, тавозе билан кутиб олади:

— «Анқонинг уруғи»ми?! Бир оғиз суханингиз, ака! Қанақасидан бўлсин? Қуритилганими? Янчилганими? Эндигина ниш уриб чиқаётганими? Балки, талқони керакдир? Маслаҳатим, мезон шамоли еганидан харид қилинг... Рози бўлсангиз, озгина сабр қилиб турасиз. Мезон шабадаси эсди дегунча ўзим ўраб-чирмаб уйингизга етказиб бераман.

Мижозлардан биттаси атайлаб қитмирлик қилиб, булбулнинг сутини сўраб қолса ҳам, Исфанбойнинг жавоби тайёр:

— Булбулнинг сути дейсизми? Тортинмасдан бизни безовта қилаверинг. Фақат, ростини айтинг, қанақаси сизга маъқул? Оғизни куйдирадиганими? Бети қаймоқ боғлаганими? Кўпиги кўпириб турганими? Менинг маслаҳатим — музқаймоқ ҳолига келтирилгани... Қалай, маъқулми? Унда «парранда гриппи» хавфи йўқолди дегунча, дарҳол дўконимизга қараб чопаверинг...

Эҳтимол, бирор-бир чўнтаги кўтарадиган кишига «Замбаракнинг ўқи»га зарурият топилиб дегандай...

Исфан ишбилармоннинг битта дўсти уни лақиллатмоқчи бўлиб дебди:

— Оғайни, замбаракнинг ўқи керак бўлиб қолди. Исфанбой бунга ҳам хўп дебди:

— Қанақасини кўнглингиз хоҳлайди? Бухоро амириникими? Қўқон хони Худоёрхонникими? Тортинмасдан айтаверинг...

Наполеон Бонапортникини тавсия қилардиму, аммо, сертификатининг мазаси йўқ-да!

Ана ўша «ҳожатбарор» Исфан ишбилармон ҳашаматли дўконини очгач иш услубига бироз ўзгартириш киритди. Илгари «остона ҳатлаш»дан олдин ён-теграсига исириқ тутаттирарди. Энди эса дўкон эшигининг нақ тепасига тулки терисини илдириб қўйди. Ҳар гал ичкарига киришдан аввал терига қараб бир нималар деб пичирлайди.

Отасининг бу хатти-ҳаракати эриш туюлдими, бир куни ўғли ботинқирамай сўраб қолди:

— Ота тулкининг терисига салом беряпсизми?

Исфан ишбилармон бир нафас тик қотди, узоқ хаёлга толди. Ниҳоят, илжайган қўйи ўғлининг бошини силаб деди:

— Тулки эмас, устоз бу, ҳа ўқимаган...

Рассом Ж.МИРЗО

Кулаётган дунё

ПАШШАНИ АЛДОЛМАЙСАН

* * *

— Рабинович! Бошингизда пашша ўтирибди!

— Бу гапинг билан мени ахлат демоқчимисан?

— Узр, мен ҳеч нарса демоқчи эмасман! Аммо пашшани алдолмайсиз!

* * *

Поезд купесида кекса раввин ва бир йигит кетмоқда. Уйқуга ётишгач йигит сўраб қолди:

— Жаноб, айтолмайсизми, соат неча бўлди?

Раввин жавоб қилмасдан деворга ўгирилиб олиб, ухлашда давом этди.

Эрталаб поезд манзилга етиб келди. Иккала йўловчи ҳам тушишга тараддудлана бошлади. Раввин ўз соатига қараб олиб, ҳамроҳига деди:

— Йигитча, сиз кечқурун мендан соатни сўраган эдингиз. Мана, ҳозир тўққиз ярим бўлди!

— Нега энди буни кечқурин айта қолмадингиз? — ҳайрон бўлди йигит.

— Агар кечқурин сизга соатни айтганимда, сиз қаерга кетаётганимни сўрардингиз. Қарангки, манзилимиз бир экан, сизни уйимга меҳмонга таклиф қилишимга ва менихида тунаб қолишингизга тўғри келарди. Менинг эса, ёш қизим бор, сиз тунда уни йўлдан уришингиз ва у сиздан ҳомиладор бўлиб қолиши мумкин эди. Шунда унга уйланишга мажбур бўлардингиз.

— Хўш нима бўпти, арзимайдими?!

— Мен ҳам шуни ўйладим-да, менга соатсиз куёвнинг нима кераги бор!

* * *

Техасдан Австралияга келган бойвачча турист кенгуруни кўриб дермиш:

— Ҳақиқатдан ҳам буларнинг чигирткалари бизларникидан катта экан!

* * *

Машинада кетаётган одамни товуқ қувиб ўтди. У ҳайрон бўлиб газни босди, аммо товуққа етолмади. Тезлик 100 км.га етганда товуқ бирдан бурилиб фермага кириб кетди. Ҳайдовчи эса машинани тўхтатиб, фермердан сўради:

— Қойил, айтингчи, бу қандай товуқ?

— Ҳа, бу янги зот, гўшт учун боқилади.

— Хўш, қалай. Гўшти мазалидир-а?

— Билмадим, ҳали ҳеч ким қувиб етгани йўқ.

* * *

Икки аёл эрга тегиш ҳақида суҳбатлашмоқда.

— Мен учун,—деб сўз бошлади бири,— эрга тегиш гўёки саҳрода саробга дуч келишга ўхшайди. Қасрлар, палмалар, туялар. Кейин эса, қаср йўқолади, ундан сўнг палмалар ва ниҳоят сен битта туя билан ёлғиз қоласан.

* * *

Бир куни машҳур киноактёр Адолф Менжу шим тиктиришга буюртма берибди. Тўрт ой ўтиб, бир неча қайта ўлчашлардан сўнг шим тайёр бўлибди. Маҳсулотни олаётган Менжу тикувчига зарда қилибди:

— Худо олти кунда дунёни яратган экан. Сиз бўлсангиз битта шимни тўрт ой тикдингиз!

Тикувчи унга тасалли берибди:

— Сиз бу оламга қарангу, шимга қаранг!

«Никулиндан 999 латифа» китобидан А.МУХТОРОВ таржимаси

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси Ўзбекистон халқ артисти Рихсивой Авазовга фарзанди

РАСУЛЖОНнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги «Ўзбектеатр» бирлашмаси, Охунбобоев номидаги Республика Ёш томошабинлар театри жамоаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Гулчеҳра Саъдуллаевага онаси

Қумринисо ЗУФАРОВАнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги «Ўзбектеатр» бирлашмаси, Охунбобоев номидаги Республика Ёш томошабинлар театри жамоаси театр актрисаси

Муҳаббат МУҲИТДИНОВАнинг

вафоти муносабати билан марҳуманинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбек Миллий академик драма театри жамоаси Ўзбекистон халқ артисти Рихсивой Авазовга ўғли

РАСУЛЖОНнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-56-48

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир Иқбол ҚЎШШАЕВА
Саҳифаловчилар — Байрамали МУҚИМОВ, Нодир МАМАНОВ
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.
Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 4049. Буюртма Г — 549. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН